

gdańskie
wydawnictwo
oświatowe

Dorota Jasik Wanda Królikowska

Ślady czasu

Program nauczania historii
dla liceum ogólnokształcącego
zakres podstawowy

Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe

2019

Spis treści

1. Reforma programowa a rola nauczania historii	3
2. Treści nauczania	4
2.1. Ramowy podział treści nauczania historii w poszczególnych klasach	4
2.2. Środki i pomoce dydaktyczne potrzebne w realizacji treści nauczania	6
3. Cele edukacyjne	7
3.1. Cele kształcenia – wymagania ogólne	7
3.2. Treści nauczania – wymagania szczegółowe	7
3.3. Cele wychowawcze	20
4. Materiał nauczania	21
5. Procedury osiągnięcia szczegółowych celów edukacyjnych	70
5.1. Przykładowy scenariusz zajęć w miejscu pamięci	71
6. Zakładane osiągnięcia uczniów	73
7. Liczba godzin przeznaczonych na realizację podstawy programowej .	74
8. Propozycje oceniania postępów ucznia	75
8.1. Propozycje kryteriów wymagań ogólnych na poszczególne oceny	76
9. Sposoby ewaluacji programu	93
9.1. Ewaluacja	79
9.2. Cele ewaluacji	79
9.3. Kryteria ewaluacji	79
9.4. Pytania kluczowe	79
9.5. Metody zbierania danych	80
9.6. Przykładowa ankieta dla uczniów	80

1. Reforma programowa a rola nauczania historii

Wśród przedmiotów wchodzących w skład szkolnej edukacji historia zajmuje szczególne miejsce. To na lekcjach historii rozwijane są postawy obywatelskie i patriotyczne, poczucie przynależności do wspólnoty rodzinnej, lokalnej, grupy etnicznej i narodowej, kształtowane są postawy zrozumienia i tolerancji wobec odmiennych kultur, obyczajów i przekonań. Nauczanie historii ma ogromny wpływ na system wartości młodego pokolenia, a także na wyobrażenia uczniów o mechanizmach rządzących życiem społecznym.

Autorzy podstawy programowej z historii zatwierdzonej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w 2017 r.¹ podkreślili, że szkoła powinna zadbać o to, aby uczeń nie pogubił się w gąszczu faktów, ale po poznaniu najważniejszych z nich potrafił wyjaśnić rządzące przeszłością reguły: polityczne, społeczne, gospodarcze, religijne i kulturowe. Takie podejście do wykładu dziejów ma pomóc uczniowi w zrozumieniu mechanizmów współczesności. Zwrócono także uwagę na ważny cel edukacji historycznej – ukształtowanie ucznia, który w dorosłym życiu będzie świadomie i odpowiedzialnie współtworzył europejską wspólnotę wartości, mając na uwadze szczególnie bliską nam, Polakom ideę wolności.

Twórcy podstawy programowej wskazali ważne zadanie szkoły, jakim jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

W podstawie programowej uwypuklono rolę edukacji medialnej. Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli przygotowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Należy podkreślić, że w podstawie programowej dla szkół ponadpodstawowych historia państwa i narodu została znacznie mocniej niż w szkole podstawowej wpisana w historię powszechną, choć nadal wątek dziejów ojczystych pozostaje najważniejszy.

Autorki niniejszego programu nauczania wzięły pod uwagę wszystkie zalecenia zawarte w podstawie programowej. Chronologiczno-problemowy rozkład materiału, zaproponowany przez Autorki, nie tylko ułatwia uczniom opanowanie materiału faktograficznego, ale także daje możliwość takiej prezentacji zjawisk i faktów na lekcjach, aby były one kluczem do zrozumienia cech danej epoki.

¹ Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia – Dz.U. z 2018 r. poz. 467.

2. Treści nauczania

Program jest przeznaczony do nauczania historii na podstawie podręczników wydanych przez Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe w serii *Ślady czasu*. Stwarza warunki do wszechstronnego doskonalenia i poszerzania wiedzy i umiejętności uczniów zdobytych w trakcie nauki historii w ośmioletniej szkole podstawowej. Zawarte w nim treści są zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum, przygotowaną przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i zawartą w rozporządzeniu z dnia 30 stycznia 2018 r. Układ treści nauczania oraz sposób i czas ich realizacji jest propozycją Gdańskiego Wydawnictwa Oświatowego. Należy zaznaczyć, że sformułowane przez Autorki programu tematy i zagadnienia nie zawsze są tożsame z brzmieniem tematów i rozdziałów w podręcznikach serii *Ślady czasu*.

Realizacja treści odbywa się w liceum ogólnokształcącym w 4-letnim cyklu nauczania. W każdej klasie uczniowie realizujący program historii na poziomie podstawowym mają 2 godziny lekcyjne tego przedmiotu w tygodniu (8 godzin lekcyjnych w cyklu nauczania). Zaproponowane w programie tematy (41 w 1. klasie, 38 w 2. klasie, 41 w 3. klasie i 33 w 4. klasie) mogą być realizowane na większej niż jedna liczbie godzin lekcyjnych. Autorki zaproponowały także lekcje powtórzeniowe, które powinny poprzedzać każdy pisemny sprawdzian wiedzy i umiejętności uczniów.

2.1. Ramowy podział treści nauczania historii w poszczególnych klasach

Klasa 1.

- I. Historia jako nauka.
- II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu.
- III. Świat starożytnych Greków.
- IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.
- V. Bizancjum i świat islamu.
- VI. Europa wczesnego średniowiecza.
- VII. Europa w okresie krucjat.
- VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy.
- IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim.
- X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego.
- XI. Europa późnego średniowiecza.
- XII. Polska w XIV–XV w.
- XIII. Kultura średniowiecza.

Klasa 2.

- XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej.
- XV. Czasy renesansu.
- XVI. Reformacja i jej skutki.
- XVII. Europa w XVI–XVII w.

- XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów.
- XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
- XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa.
- XXI. Renesans w Polsce.
- XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.
- XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.
- XXIV. Europa w dobie oświecenia.
- XXV. Rewolucje XVIII w.
- XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja).
- XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie).
- XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej.
- XXIX. Epoka napoleońska.

Klasa 3.

- XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim.
- XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848.
- XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa.
- XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w.
- XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe.
- XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w.
- XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX w.
- XXXVII. I wojna światowa.
- XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej.
- XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej.
- XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym.
- XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.
- XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej.
- XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej.
- XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej.
- XLV. Świat na drodze do II wojny światowej.

Klasa 4.

- XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września).
- XLVII. II wojna światowa i jej etapy.
- XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką.
- XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji.
- L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.
- LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny.
- LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty.
- LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie.
- LIV. Świat na przełomie tysiącleci.
- LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948).
- LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja.
- LVII. Polska w latach 1957–1981.
- LVIII. Dekada 1981–1989.
- LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w.

2.2. Środki i pomoce dydaktyczne potrzebne w realizacji treści nauczania

Prawidłowa realizacja programu nauczania wymaga wyposażenia ucznia i nauczyciela w pomoce i środki dydaktyczne, które zapewniają skuteczne i właściwe opanowanie treści zawartych w niniejszym programie.

Do podstawowych należą:

- podręcznik,
- zestawy ćwiczeń do źródeł i map zamieszczone na stronie wydawnictwa,
- atlas historyczny online.

Warto zwrócić uwagę na ilustrowanie omawianych zagadnień ikonografią i dokumentami audiowizualnymi. Korzystanie z takich środków dydaktycznych daje uczniom możliwość nie tylko poznania historii, ale również jej przeżywania.

Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe do tradycyjnych środków i pomocy dydaktycznych dodaje zestaw multimedialnych pomocy, m.in.: multipodręcznik, mapy, infografiki, filmy, animacje, wykłady i teksty źródłowe. Dzięki zastosowaniu nowoczesnych rozwiązań technicznych, z których uczniowie będą korzystali na lekcjach i podczas pracy w domu, młodzież pozna historię jako przedmiot barwny, ciekawy, emocjonujący, atrakcyjny.

- Mapy interaktywne – pozwalają obserwować zmiany terytorialne, np. państwa polskiego rok po roku. Zawierają kalendarium z informacjami o najważniejszych wydarzeniach, mapy tematyczne, w tym mapy zabytków w Polsce, podział administracyjny, mapy przemysłowe itp. (<http://mapahistoryczna.gwo.pl/>).
- Atlas historyczny online (e-atlas) – zbiór map pogrupowanych w katalogi zgodnie z epokami, do których się odnoszą (mapyonline.gwo.pl).
- Multipodręcznik (w dwóch wersjach: uczniowskiej i nauczycielskiej) – cyfrowa wersja podręcznika drukowanego, wzbogacona o dodatkowe materiały dydaktyczne. Przeznaczona dla klas wyposażonych w tablice interaktywne.
- Linia czasu online – wydarzenia z historii Polski i świata ułożone w linearny ciąg (liniaczasu.gwo.pl).
- Filmy edukacyjne – nowoczesne animacje z planszami poglądowymi, mapami, osią czasu, ikonografią, narracją czytaną przez lektora oraz ścieżką dźwiękową (filmyhistoryczne.gwo.pl).
- Infografiki online – infografiki z podręcznika w wersji interaktywnej, wzbogacone o dodatkowe materiały wizualne i źródłowe. Dają dużo możliwości wykorzystania do ćwiczeń i prezentacji (strona w przygotowaniu).
- Klucze do obrazów – krótkie filmy objaśniające problematykę wybranych dzieł malarstwa, przybliżające postaci, detale i symbole oraz wyjaśniające artystyczną wizję wydarzeń historycznych. Towarzyszy im ciekawa narracja. Do filmów przygotowano specjalne karty pracy dla uczniów (kluczedoobrazow.gwo.pl).
- Zbiór tekstów źródłowych – teksty źródłowe z podręczników *Ślady czasu* oraz wiele dodatkowych, a także pytania dla uczniów. Można będzie je pobrać, wydrukować i wykorzystywać na lekcjach (dostępne w zakładce „materiały dydaktyczne” na stronie wydawnictwa).
- Podsumowania rozdziałów na komórkę – podsumowania rozdziałów z podręczników w wersji do przeglądania na smartfonie. Ułatwiają przyswojenie i uporządkowanie zdobytej wiedzy (dostępne w zakładce „materiały dydaktyczne” na stronie wydawnictwa).

Podczas ćwiczenia z uczniami określonych umiejętności oraz sprawdzenia stopnia ich opanowania pomogą nauczycielom:

- zestawy ćwiczeń ze źródłami przygotowane do każdego tematu,
- zestawy ćwiczeń kontrolnych – kartkówki do każdego rozdziału oraz sprawdziany do poszczególnych działów,
- zestawy zadań przygotowujących do matury z historii.

Istotną pomocą w zaplanowaniu przebiegu lekcji będzie specjalna wersja podręcznika dla nauczyciela zawierająca rozmieszczoną na marginesach obudowę metodyczną, czyli wskazówki, inspiracje, pomysły, zaplanowane etapy lekcji itp.

3. Cele edukacyjne

3.1. Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

3.2. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Klasa 1.

I. Historia jako nauka

Uczeń:

- 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne);
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych;
- 3) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.

II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu

Uczeń:

- 1) wyjaśnia zagadnienie rewolucji neolitycznej;
- 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie;
- 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu;
- 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu;
- 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.

III. Świat starożytnych Greków

Uczeń:

- 1) charakteryzuje geograficzne warunki ukształtowania się cywilizacji greckiej;
- 2) porównuje organizację społeczeństwa Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich polis;
- 3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenicką, wojny grecko-perskie i ekspansję Aleksandra Macedońskiego).
- 4) charakteryzuje religię starożytnych Greków;
- 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.

IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu

Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta;
- 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego;
- 3) charakteryzuje wierzenia religijne starożytnych Rzymian;
- 4) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim;
- 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku państwa rzymskiego;
- 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.

V. Bizancjum i świat islamu

Uczeń:

- 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury;
- 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii;
- 3) przedstawia główne kierunki ekspansji arabskiej;
- 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej i rozpoznaje jej najważniejsze osiągnięcia.

VI. Europa wczesnego średniowiecza

Uczeń:

- 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego;
- 2) charakteryzuje ideę cesarstwa karolińskiego i porównuje ją z ideą cesarstwa Ottonów;
- 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.

VII. Europa w okresie krucjat

Uczeń:

- 1) wyjaśnia ideowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieżstwa z cesarstwem o zwierzchnictwo nad średniowieczną Europą;
- 2) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i rekonkwisty oraz przedstawia ich skutki.

VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy

Uczeń:

- 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym;
- 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII w.;
- 3) charakteryzuje realia życia codziennego w średniowiecznym mieście i wsi.

IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim

Uczeń:

- 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego;
- 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.;
- 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.;
- 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w.

X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego

Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbitcia dzielnicowego;
- 2) przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, Mongołowie);
- 3) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim;
- 4) charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbitcia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbitcia dzielnicowego i dziejów Europy.

XI. Europa późnego średniowiecza

Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu;
- 2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV–XV w.;
- 3) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.

XII. Polska w XIV–XV w.

Uczeń:

- 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.;
- 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich;

- 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgarami i Litwą w XIV–XV w.;
- 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.

XIII. Kultura średniowiecza

Uczeń:

- 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa;
- 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza;
- 3) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrzędku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej;
- 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.

Klasa 2.

XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej

Uczeń:

- 1) charakteryzuje przyczyny i przebieg wypraw odkrywczych;
- 2) opisuje udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI–XVIII w.;
- 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.

XV. Czasy renesansu

Uczeń:

- 1) wyjaśnia główne prądy ideowe epoki;
- 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury;
- 3) charakteryzuje sztukę renesansową.

XVI. Reformacja i jej skutki

Uczeń:

- 1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci;
- 2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego;
- 3) opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI w.

XVII. Europa w XVI–XVII w.

Uczeń:

- 1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego;
- 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej;
- 3) wyjaśnia genezę i opisuje następstwa rewolucji angielskich;
- 4) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w.

XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów

Uczeń:

- 1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI w.;
- 2) wyjaśnia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce i ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej;
- 3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim;
- 4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI w.

XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów

Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej pomiędzy Koroną a Litwą;
- 2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej;
- 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.

XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa

Uczeń:

- 1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji;
- 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej;
- 3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI w. z wydarzeniami europejskimi.

XXI. Renesans w Polsce

Uczeń:

- 1) ocenia dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu;
- 2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury.

XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.

Uczeń:

- 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów;
- 2) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1669–1696;
- 3) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy;
- 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w.

XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.

Uczeń:

- 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, *liberum veto* i rokosze;
- 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.;
- 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII w.;
- 4) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

XXIV. Europa w dobie oświecenia

Uczeń:

- 1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej;
- 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury;
- 3) charakteryzuje absolutyzm oświecony na przykładach państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów;
- 4) charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII w. i rosyjską ideę imperium.

XXV. Rewolucje XVIII w.

Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę i charakteryzuje następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;
- 2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych w świetle założeń konstytucji amerykańskiej;
- 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej;
- 4) ocenia znaczenie rewolucji amerykańskiej i francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej;
- 5) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja)

Uczeń:

- 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich;
- 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego;
- 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta;
- 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej;
- 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja.

XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie)

Uczeń:

- 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją;
- 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców;
- 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej;
- 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII w. z wydarzeniami w Europie i na świecie.

XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej

Uczeń:

- 1) rozpoznaje dokonania przedstawicieli polskiego oświecenia w dziedzinie kultury;
- 2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Polsce;
- 3) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).

XXIX. Epoka napoleońska

Uczeń:

- 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie;
- 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona;
- 3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech;
- 4) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego;
- 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.

Klasa 3.

XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim

Uczeń:

- 1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich;
- 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia;
- 3) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie i Stanach Zjednoczonych oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze;
- 4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe I poł. XIX w., uwzględniając ich przedstawicieli;
- 5) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów;
- 6) charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa.

XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848

Uczeń:

- 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego;
- 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa;
- 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie;
- 4) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki, z uwzględnieniem tzw. rabacji galicyjskiej;
- 5) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich i przedstawia udział Polaków w Wiośnie Ludów w Europie;
- 6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w.

XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa

Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa;
- 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie;
- 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego, z uwzględnieniem roli jego przywódców, w tym Romualda Traugutta;
- 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.

XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w.

Uczeń:

- 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w.;
- 2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
- 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Japonii.

XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe.

Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne;
- 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe i kulturowe, ruch emancypacyjny kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej;
- 3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej;
- 4) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.

XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w.

Uczeń:

- 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska;
- 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach;
- 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców;
- 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega znaczenie języka, wiary, edukacji dla podtrzymania świadomości narodowej;
- 5) rozpoznaje przejawy odradzania się polskość na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach;
- 6) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańskiego;
- 7) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.

XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX w.

Uczeń:

- 1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu oraz twórczości młodopolskiej;
- 2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski;
- 3) wskazuje przykłady najwybitniejszych dzieł tworzonych „ku pokrzepieniu serc”;
- 4) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.

XXXVII. I wojna światowa

Uczeń:

- 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy;
- 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach;
- 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia USA do wojny i ich rolę w konflikcie;
- 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji;
- 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.

XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej

Uczeń:

- 1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny;
- 2) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego;
- 3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (m.in. akt 5 listopada, rola USA i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.);
- 4) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.

XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej

Uczeń:

- 1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny;
- 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; charakteryzuje słabe strony ładu wersalskiego;
- 3) charakteryzuje cele Ligi Narodów;
- 4) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego;
- 5) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy;
- 6) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.

XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym

Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę powstania państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym;
- 2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy;
- 3) charakteryzuje drogę Hitlera do władzy w Niemczech;
- 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy w latach trzydziestych;
- 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy.

XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej

Uczeń:

- 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej (od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do małej konstytucji z 1919 r.);
- 2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski;
- 3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów;
- 4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej;
- 5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.

XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej

Uczeń:

- 1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.;
- 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.);
- 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski;
- 4) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych;
- 5) ocenia rolę wybitnych postaci w odbudowie niepodległej Polski i kształtowaniu jej ustroju;
- 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym.

XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej

Uczeń:

- 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”;
- 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter;
- 3) przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa);
- 4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;
- 5) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat 30. (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego).

XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej

Uczeń:

- 1) rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców;
- 2) charakteryzuje zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej.

XLV. Świat na drodze do II wojny światowej

Uczeń:

- 1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec na rozbijanie systemu wersalskiego;
- 3) charakteryzuje politykę *appeasementu*;
- 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop–Mołotow i przedstawia jego postanowienia.

Klasa 4.

XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września)

Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS;

- 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy, Kocka i zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach, Grodnie;
- 4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; wskazuje przykłady współpracy między nimi;
- 5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie;
- 6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej.

XLVII. II wojna światowa i jej etapy

Uczeń:

- 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;
- 2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;
- 3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);
- 4) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy;
- 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;
- 6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) i przedstawia ich ustalenia.

XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką

Uczeń:

- 1) przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;
- 2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;
- 3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków);
- 4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności oraz jej planowanego wyniszczenia;
- 5) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;
- 6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego;
- 7) wyjaśnia i omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:
 - a) Muzeum Powstania Warszawskiego,
 - b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu,
 - c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.

XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji

Uczeń:

- 1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie;
- 2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada);
- 3) rozpoznaje główne miejsca eksterminacji Żydów polskich i europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym: Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór, Babi Jar).

- 4) opisuje postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem powstania w getcie warszawskim;
- 5) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem „sprawiedliwych”, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.

L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju

Uczeń:

- 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie;
- 2) ocenia znaczenie układu Sikorski–Majski dla obywateli polskich, znajdujących się pod okupacją sowiecką;
- 3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglę, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Brede;
- 4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej;
- 5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego;
- 6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów;
- 7) wyjaśnia uwarunkowania akcji „Burza”;
- 8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, następstwa powstania, postawę aliantów i Związku Sowieckiego);
- 9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.

LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny

Uczeń:

- 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej;
- 2) charakteryzuje zmiany na mapie politycznej Europy i świata;
- 3) wyjaśnia cele i strukturę Organizacji Narodów Zjednoczonych i charakteryzuje rolę tej organizacji w powojennym świecie;
- 4) opisuje przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i wyjaśnia genezę zimnej wojny (z uwzględnieniem wojny w Korei);
- 5) charakteryzuje powojenny problem niemiecki;
- 6) omawia proces sowietyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej;
- 7) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego i charakteryzuje oba bloki polityczno-wojskowe;
- 8) charakteryzuje zmiany w ZSRS po śmierci Stalina; opisuje wydarzenia w NRD w 1953 r. i na Węgrzech w 1956 r. i Czechosłowacji w 1968 r.

LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty

Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce;
- 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;
- 3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego;
- 4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej.

LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie

Uczeń:

- 1) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie najważniejszych przemian naukowo-technicznych na świecie po II wojnie światowej;
- 2) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej;
- 3) charakteryzuje zjawisko „rewolucji obyczajowej” i ruchów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń 1968 r.;
- 4) opisuje rozwój nowych środków komunikacji społecznej i ocenia ich znaczenie.

LIV. Świat na przełomie tysiącleci

Uczeń:

- 1) charakteryzuje proces rozpadu ZSRS i określa jego następstwa;
- 2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991;
- 3) opisuje konflikty na terenie byłej Jugosławii oraz wojny czeczeńskie;
- 4) charakteryzuje kontynuację procesu integracji w Europie i przedstawia główne etapy rozwoju Unii Europejskiej.

LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948)

Uczeń:

- 1) opisuje straty demograficzne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej;
- 2) porównuje obszar państwa polskiego przed i po II wojnie światowej;
- 3) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów;
- 4) omawia działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW).

LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja

Uczeń:

- 1) przedstawia proces sowietyzacji kraju na płaszczyźnie ustrojowej, gospodarczo-społecznej i kulturowej;
- 2) omawia i ocenia skutki terroru stalinowskiego w Polsce;
- 3) wyjaśnia przyczyny i następstwa poznańskiego czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.;
- 4) opisuje formy i skutki prześladowania Kościoła katolickiego.

LVII. Polska w latach 1957–1981

Uczeń:

- 1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;
- 2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976;
- 3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego;
- 4) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej w latach 1976–1980;
- 5) ocenia rolę papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich;
- 6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 r.;
- 7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie.

LVIII. Dekada 1981–1989

Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego specyfikę oraz społeczne, gospodarcze i polityczne skutki;
- 2) charakteryzuje postawy Polaków wobec stanu wojennego, przedstawia formy oporu społecznego oraz ocenia rolę ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci;
- 3) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia okrągłego stołu opisuje i ocenia jego skutki;
- 4) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.

LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w.

Uczeń:

- 1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę;
- 2) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania;
- 3) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji;
- 4) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej;
- 5) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną (w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej).

3.3. Cele wychowawcze

Edukacja historyczna pełni ważne cele wychowawcze. Umożliwia w szczególności:

- 1) pogłębianie wiedzy o ważnych wydarzeniach z dziejów narodu polskiego i dziejów powszechnych, by móc krytycznie odnosić się do przeszłości, lepiej rozumieć teraźniejszość i odpowiedzialnie budować przyszłość;
- 2) wzmacnianie poczucia miłości do ojczyzny przez szacunek i przywiązanie do tradycji i historii własnego narodu oraz jego osiągnięć, kultury i języka ojczystego;
- 3) kształtowanie więzi z krajem ojczystym, świadomości obywatelskiej, postawy szacunku i odpowiedzialności za własne państwo; utrwalanie poczucia godności i dumy narodowej; budowanie szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów i państw;
- 4) kształtowanie szacunku dla dziedzictwa narodowego; wyrabianie poczucia troski o pamiętki i zabytki historyczne;
- 5) rozbudzanie zainteresowań własną przeszłością, przeszłością swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną;
- 6) rozwijanie myślenia historycznego oraz wrażliwości moralnej i estetycznej;
- 7) kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiadania własnych opinii.

4. Materiał nauczania

Klasa 1.

Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
1. Historia – od opowieści do nauki	<ul style="list-style-type: none"> ▪ historia jako nauka ▪ chronologia w historii ▪ periodyzacja dziejów powszechnych i ojczystych ▪ rodzaje źródeł historycznych ▪ zasady pracy ze źródłami historycznymi 	<p>I. Historia jako nauka.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne); 2) rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych; 3) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.
PRADZIEJE I HISTORIA STAROŻYTNEGO WSCHODU		
2. Pradzieje ludzkości	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pochodzenie człowieka ▪ etapy ewolucji człowieka ▪ rozprzestrzenianie się ludzi na Ziemi ▪ człowiek rozumny ▪ rewolucja neolityczna i Żyzny Półksiężyc ▪ początki najstarszych cywilizacji i migracje ludności ▪ pierwsze miasta 	<p>I. Historia jako nauka.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria [...]). <p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia zagadnienie rewolucji neolitycznej.
3. W dorzeczu Tygrysu i Eufratu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warunki naturalne Mezopotamii ▪ cywilizacja Sumerów ▪ powstanie, rozwój i upadek państw w Mezopotamii – Imperium Akadyjskiego, Babilonii i Asyrii ▪ ustrój, organizacja władzy i społeczeństwo w państwach na terenie Mezopotamii ▪ powstanie systemów prawnych, Kodeks Hammurabiego ▪ osiągnięcia kulturalne i techniczne oraz wierzenia religijne społeczeństwa Mezopotamii 	<p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim [...] Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego [...] Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizację starożytnego Bliskiego [...] Wschodu [...].

4. Egipt faraonów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warunki naturalne w starożytnym Egipcie i ich wpływ na gospodarkę ▪ dzieje polityczne starożytnego Egiptu ▪ struktura społeczna i organizacja państwa w starożytnym Egipcie ▪ kultura i religia starożytnych Egipcjan ▪ osiągnięcia cywilizacyjne Egipcjan 	<p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim [...] Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego [...] Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego [...] Wschodu [...].
5. Starożytny Izrael	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki dziejów Izraela ▪ królestwo Dawida i Salomona – rozwój i upadek ▪ rozbitcie polityczne, niewola babilońska, obce panowanie ▪ powstania antyrzymskie i okres diaspery ▪ judaizm – religia monoteistyczna 	<p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim [...] Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego [...] Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego [...] Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.
6. Starożytne Chiny i Indie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warunki naturalne starożytnych Chin i powstanie Państwa Środka ▪ wierzenia mieszkańców starożytnych Chin, powstanie dwóch systemów filozoficzno-religijnych i ich twórcy ▪ osiągnięcia cywilizacyjne starożytnych Chin ▪ powstanie cywilizacji Doliny Indusu ▪ wierzenia religijne mieszkańców doliny Indusu ▪ osiągnięcia cywilizacyjne starożytnych Indii 	<p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.
Powtórzenie. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu		

ŚWIAT STAROŻYTNYCH GREKÓW		
7. Grecja – kolebka cywilizacji europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warunki naturalne starożytnej Grecji i ich wpływ na gospodarkę ▪ wieki ciemne w dziejach starożytnej Grecji ▪ powstanie miast-państw greckich – organizacja państwa i podział społeczny ▪ różne ustroje greckich polis ▪ wielka kolonizacja grecka i jej skutki ▪ kolonizacja grecka a kolonizacja fenicka w basenie Morza Śródziemnego 	<p>III. Świat starożytnych Greków. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje geograficzne warunki ukształtowania się cywilizacji greckiej; 3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenicką [...]).</p>
8. Sparta i Ateny – dwa modele greckich polis	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki Sparty i działalność Likurga ▪ społeczeństwo i ustroj polityczny Sparty ▪ rola armii w życiu Sparty ▪ ateńska droga do demokracji – prawa Drakona, reformy Solona, Klejstenesa i Peryklesa ▪ funkcjonowanie demokracji w Atenach 	<p>III. Świat starożytnych Greków. Uczeń:</p> <p>2) porównuje organizację społeczeństwa Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich polis.</p>
9. Wojny grecko-perskie i wojna peloponeska	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny, przebieg i skutki wojen grecko-perskich ▪ armia grecka, rola falangi w armii greckiej ▪ powstanie i znaczenie Związku Morskiego ▪ wojna peloponeska – przyczyny, charakter działań zbrojnych, skutki 	<p>III. Świat starożytnych Greków. Uczeń:</p> <p>3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim ([...] wojny grecko-perskie [...]).</p>
10. Religia i kultura starożytnych Greków	<ul style="list-style-type: none"> ▪ religia i mitologia grecka ▪ osiągnięcia starożytnych Greków w dziedzinie literatury, filozofii, architektury, sztuk plastycznych ▪ teatr grecki i jego znaczenie w życiu starożytnych Greków ▪ sport w starożytnej Grecji – organizacja igrzysk ▪ znaczenie kultury greckiej dla współczesnej Europy 	<p>III. Świat starożytnych Greków. Uczeń:</p> <p>4) charakteryzuje religię starożytnych Greków; 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.</p>

11. Imperium Aleksandra Wielkiego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ królestwo Macedonii ▪ armia macedońska za panowania Filipa II ▪ wojna z Atenami i powstanie Związku Korynckiego ▪ wojna z Persją i wyprawa Aleksandra Wielkiego do Indii 	<p>III. Świat starożytnych Greków. Uczeń: 3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim ([...] ekspansję Aleksandra Macedońskiego).</p>
Powtórzenie. Świat starożytnych Greków		
STAROŻYTNY RZYM		
12. Powstanie i podboje Rzymu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warunki naturalne Półwyspu Apenińskiego i ich wpływ na gospodarkę ▪ powstanie Rzymu – mity, legendy, świadectwa archeologiczne ▪ armia rzymska i podbój Italii ▪ wojny puniczne ▪ podbój basenu Morza Śródziemnego ▪ skutki podbojów dla organizacji państwa i społeczeństwa rzymskiego 	<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego.</p>
13. Rzym od królestwa do cesarstwa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rzym w okresie królestwa – organizacja władzy i podział społeczeństwa ▪ organizacja władzy republiki rzymskiej ▪ przemiany społeczne i ich wpływ na ustrój Rzymu ▪ reformy agrarne i walki wewnętrzne w Rzymie ▪ niewolnictwo w Rzymie i powstanie Spartakusa ▪ wojna domowa i rządy Gajusza Juliusza Cezara ▪ przejęcie władzy przez Oktawiana Augusta ▪ pryncypat 	<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara [...]; 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego.</p>

14. Rozkwit i upadek Imperium Romanum	<ul style="list-style-type: none"> ▪ organizacja władzy i społeczeństwa w okresie pryncypatu ▪ okres pokoju w Imperium Rzymskim – Pax Romana ▪ ekspansja rzymska w okresie cesarstwa ▪ romanizacja prowincji ▪ dominat i reformy Dioklecjana ▪ podział Imperium Romanum na Cesarstwo Zachodniorzymskie i Wschodniorzymskie ▪ zagrożenie zewnętrzne Cesarstwa Rzymskiego ▪ kryzys wewnętrzny i upadek cesarstwa na Zachodzie 	<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby [...] cesarstwa, z uwzględnieniem roli [...] Oktawiana Augusta; 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego; 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku państwa rzymskiego.
15. Religia Rzymian. Początki chrześcijaństwa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ religia Rzymian ▪ tolerancja religijna Rzymian ▪ korzenie i rozwój chrześcijaństwa ▪ prześladowanie chrześcijan ▪ edykt mediolański i jego znaczenie ▪ chrześcijaństwo religią państwową 	<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) charakteryzuje wierzenia religijne starożytnych Rzymian; 4) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim.
16. Kultura i osiągnięcia cywilizacyjne starożytnych Rzymian	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kształtowanie się kultury rzymskiej – przyjmowanie i recepcja obcych wzorców kulturowych ▪ osiągnięcia Rzymian w dziedzinie literatury, filozofii, architektury, budownictwa, sztuk plastycznych i nauki ▪ prawo rzymskie ▪ życie codzienne i osiągnięcia techniczne Rzymian 	<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.
Powtórzenie. Starożytny Rzym		
BIZANCJUM I ŚWIAT ISLAMU		
17. Cesarstwo Bizantyjskie – „nowy Rzym”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki Cesarstwa Bizantyjskiego ▪ reformy Justyniana I Wielkiego i odbudowa imperium ▪ kryzys religijny w Cesarstwie Bizantyjskim ▪ kultura Bizancjum 	<p>V. Bizancjum i świat islamu.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury.

18. Świat islamu. Ekspansja Arabów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza islamu ▪ powstanie i rozwój islamu ▪ główne kierunki ekspansji arabskiej ▪ osiągnięcia kulturowe Arabów 	V. Bizancjum i świat islamu. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii; 3) przedstawia główne kierunki ekspansji arabskiej; 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej i rozpoznaje jej najważniejsze osiągnięcia.
EUROPA ŚREDNIOWIECZNA		
19. Państwo Karola Wielkiego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tworzenie się nowych państw na gruzach Imperium Rzymskiego ▪ powstanie państwa Franków ▪ chrzest Chlodwiga ▪ państwo Franków pod rządami Merowingów ▪ początki potęgi Karolingów ▪ wyprawa Pepina Krótkiego do Italii i utworzenie Państwa Kościelnego ▪ podboje Karola Wielkiego ▪ koronacja Karola Wielkiego na cesarza ▪ państwo Karola Wielkiego – organizacja władzy, gospodarka, armia, rozwój kultury 	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego; 2) charakteryzuje ideę cesarstwa karolińskiego [...]. 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.
20. Państwo Ottonów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozpad monarchii Karola Wielkiego – decyzje traktatu w Verdun ▪ przejście władzy w państwie wschodniofrankijskim przez Ottona I z dynastii Ludolfingów ▪ odnowienie cesarstwa w Europie – koronacja Ottona I na cesarza Świętego Cesarstwa Rzymskiego ▪ idea cesarstwa uniwersalistycznego Ottona III ▪ Ottonowie a Karolingowie – idee uniwersalistyczne 	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: 2) charakteryzuje ideę cesarstwa karolińskiego i porównuje ją z ideą cesarstwa Ottonów; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie [...].
21. Powstanie nowych państw w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Normanowie i ich państwa ▪ podbój Anglii przez Wilhelma Zdobywcę ▪ pochodzenie i rozmieszczenie Słowian 	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń: 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.

22. Feudalizm w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ gospodarka i społeczeństwo we wczesnym średniowieczu ▪ feudalizm ▪ renta feudalna ▪ system lenny ▪ drabina feudalna ▪ rozdrobnienie feudalne 	VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Uczeń: 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym.
23. Rywalizacja cesarstwa z papieżem	<ul style="list-style-type: none"> ▪ walka cesarstwa z papieżem o zwierzchnictwo nad światem chrześcijańskim ▪ kryzys w Kościele ▪ reforma kluniacka ▪ reforma gregoriańska ▪ spór Henryka IV z papieżem Grzegorzem VII ▪ konkordat w Wormacji 	VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń: 1) wyjaśnia ideowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieża z cesarstwem o zwierzchnictwo nad średniowieczną Europą.
24. Wyprawy krzyżowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja w Europie i na Bliskim Wschodzie w przededniu krucjat ▪ przyczyny wypraw krzyżowych ▪ pierwsza wyprawa krzyżowa i powstanie Królestwa Jerozolimskiego ▪ kolejne wyprawy krzyżowe i ich uczestnicy ▪ upadek państw łacińskich na Bliskim Wschodzie ▪ przyczyny klęski wypraw krzyżowych ▪ skutki wypraw krzyżowych 	VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń: 2) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i rekonkwisty oraz przedstawia ich skutki.
25. Zmiany gospodarcze i społeczne w XI– XIII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny ożywienia społeczno-gospodarczego w XI–XIII w. ▪ przemiany w rolnictwie – wprowadzenie trójpolówki i nowych narzędzi ▪ organizacja życia na wsi ▪ rozwój osadnictwa ▪ zakładanie miast ▪ powstanie cechów ▪ rozwój gospodarki towarowo-pieniężnej ▪ pierwsze banki 	VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Uczeń: 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym; 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII w.; 3) charakteryzuje realia życia codziennego w średniowiecznym mieście i wsi.
Powtórzenie. Bizancjum i świat islamu. Europa średniowieczna		

POLSKA PIASTÓW		
27. Narodziny państwa polskiego. Mieszko I	<ul style="list-style-type: none"> ▪ państwo Piastów ▪ przyczyny przyjęcia chrztu przez Mieszka I ▪ skutki przyjęcia chrztu ▪ stosunki państwa Mieszka I z sąsiadami ▪ <i>Dagome iudex</i> 	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń: <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I [...]; 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w.
28. Bolesław Chrobry i jego państwo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki rządów Bolesława Chrobrego ▪ misja św. Wojciecha w Prusach ▪ zjazd gnieźnieński ▪ wojny Bolesława Chrobrego z sąsiadami ▪ koronacja Bolesława Chrobrego ▪ Polska monarchią patrymonialną 	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń: <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Bolesława Chrobrego; 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w XII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w.
29. Kryzys i odbudowa monarchii pierwszych Piastów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sukcesja po Bolesławie Chrobrym, początki rządów Mieszka II ▪ kryzys państwa pierwszych Piastów ▪ reakcja pogańska ▪ najazd Brzetysława ▪ powrót do Polski Kazimierza Odnowiciela i jego rządy ▪ odbudowa państwa piastowskiego ▪ koronacja Bolesława Śmiałego i jego polityka zagraniczna ▪ przyczyny opuszczenia Polski przez Bolesława Śmiałego ▪ rządy Władysława Hermana 	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń: <ol style="list-style-type: none"> 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przejście władzy przez Bolesława Krzywoustego ▪ stosunki z sąsiadami za panowania Bolesława Krzywoustego 	
30. Rozbicie dzielnicowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ustawa sukcesyjna Bolesława Krzywoustego i jej zasady ▪ przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze rozbitcia dzielnicowego ▪ państwo Henryków śląskich ▪ bitwa pod Legnicą – śmierć Henryka Pobożnego ▪ skutki rozbitcia dzielnicowego ▪ najazd mongolski na Polskę 	<p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń:</p> <p>2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.;</p> <p>3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.;</p> <p>X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbitcia dzielnicowego;</p> <p>2) przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne ([...] Mongołowie);</p> <p>5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbitcia dzielnicowego i dziejów Europy.</p>
31. Ziemie polskie w XIII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie Marchii Brandenburskiej i jej ekspansja ▪ najazdy Prusów na ziemie polskie ▪ sprowadzenie zakonu krzyżackiego do Polski ▪ polityczne i gospodarcze przesłanki zjednoczenia państwa ▪ kult świętego Stanisława ▪ pierwsze próby zjednoczenia – Henryk IV Probus ▪ koronacja Przemysła II ▪ Wacław II z dynastii Przemyślidów królem Polski 	<p>X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Uczeń:</p> <p>2) przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, [...]);</p> <p>4) charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbitcia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła;</p> <p>5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbitcia dzielnicowego i dziejów Europy.</p>
32. Przeobrażenia społeczno-gospodarcze Polski w XIII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ożywienie gospodarcze na ziemiach polskich i jego przyczyny ▪ kolonizacja na prawie niemieckim ▪ zakładanie wsi na prawie niemieckim ▪ lokacja miast i ich organizacja ▪ skutki przemian gospodarczych w XII–XIII w. na ziemiach polskich 	<p>X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Uczeń:</p> <p>3) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim.</p>
Powtórzenie. Polska Piastów		

SCHYŁEK ŚREDNIOWIECZA		
33. Europa w XIV i XV w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niewola awiniońska i wielka schizma zachodnia ▪ geneza konfliktu między Anglią i Francją ▪ wojna stuletnia i jej skutki 	XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń: 2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV–XV w.
34. Niepokoje późnego średniowiecza	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wpływ kryzysu w rolnictwie i spadku wartości renty feudalnej w XIV w. na niepokoje społeczne ▪ czarna śmierć i jej następstwa ▪ ruch husycki 	XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu; 2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV–XV w.;
35. Ekspansja turecka w Europie i upadek Cesarstwa Bizantyjskiego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie Imperium Osmańskiego ▪ ekspansja turecka na Bałkanach – bitwa pod Warną ▪ zajęcie Konstantynopola przez Turków i kres Bizancjum ▪ skutki ekspansji tureckiej 	XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń: 3) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.
36. Kultura średniowiecznej Europy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ cechy kultury średniowiecznej ▪ uniwersalny charakter kultury średniowiecza, rola łaciny ▪ wzorce osobowe w średniowieczu ▪ kultura rycerska ▪ literatura średniowiecznej Europy ▪ scholastyka i filozofia średniowieczna ▪ sztuka romańska ▪ sztuka gotycka 	XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń: 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa; 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, [...]; 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.
Powtórzenie. Schyłek średniowiecza		

OSTATNI PIASTOWIE. JAGIELLONOWIE NA POLSKIM TRONIE		
37. Polska Władysława Łokietka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki panowania Władysława Łokietka ▪ utrata Pomorza Gdańskiego ▪ walka o zjednoczenie kraju ▪ koronacja Władysława Łokietka ▪ konflikty z sąsiadami – konflikt z Krzyżakami i Czechami ▪ sojusz z Węgrami ▪ wojna z zakonem krzyżackim i bitwa pod Płowcami 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.
38. Państwo Kazimierza Wielkiego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ koronacja Kazimierza Wielkiego ▪ polityka zagraniczna Kazimierza Wielkiego – spór z Krzyżakami i zawarcie pokoju kaliskiego, konflikt z Czechami, przyłączenie Rusi Halickiej, sojusz z Węgrami, zjazd monarchów w Krakowie ▪ polityka wewnętrzna Kazimierza Wielkiego – budowa systemu obronnego, osadnictwo, nadawanie miastom przywilejów, spisanie statutów wiślicko-piotrkowskich, utworzenie Akademii Krakowskiej ▪ organizacja administracji, urzędów, sądownictwa, skarbu ▪ usprawnienie polityki fiskalnej ▪ reforma monetarna ▪ problem sukcesji tronu po Kazimierzu Wielkim 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje [...] rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu [...]; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.
39. Unie Polski w XIV–XV w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ unia z Węgrami ▪ przyczyny i okoliczności objęcia przez Jadwigę Andegaweńską tronu w Polsce ▪ nadanie przez Ludwika Węgierskiego pierwszego przywileju generalnego dla szlachty ▪ przyczyny zawarcia unii polsko-litewskiej w Krewie ▪ unia w Horodle 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje [...] rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z [...] Litwą w XIV–XV w.; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.

40. Wojny z zakonem krzyżackim w XV w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny wybuchu wielkiej wojny z zakonem krzyżackim ▪ bitwa pod Grunwaldem ▪ pokój w Toruniu z 1411 r. ▪ spór polsko-krzyżacki na soborze w Konstancji i wystąpienie Pawła Włodkowica ▪ polityka państwa krzyżackiego w Prusach ▪ powstanie Związku Pruskiego ▪ wojna trzynastoletnia ▪ postanowienia i skutki II pokoju toruńskiego 	<p>XII. Polska w XIV–XV w.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.
41. Monarchia stanowa w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ukształtowanie się społeczeństwa stanowego ▪ przywileje szlacheckie ▪ geneza polskiego parlamentaryzmu i jego początki 	<p>XII. Polska w XIV–XV w.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich.
42. Kultura średniowiecznej Polski	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ośrodki życia kulturalnego ▪ początki polskiego dziejopisarstwa ▪ rola Akademii Krakowskiej ▪ architektura romańska w Polsce ▪ sztuki plastyczne i architektura gotycka w Polsce 	<p>XIII. Kultura średniowiecza.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza; 3) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrzędku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej; 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.
Powtórzenie. Ostatni Piastowie. Jagiellonowie na polskim tronie		

Klasa 2.

Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
W EPOCE HUMANISTÓW I WIELKICH ODKRYĆ GEOGRAFICZNYCH		
2. Wielkie odkrycia geograficzne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wiedza Europejczyków w XV w. na temat otaczającego świata ▪ sytuacja polityczna, społeczna i gospodarcza Hiszpanii i Portugalii w XV w. ▪ przyczyny odkryć geograficznych i ich przebieg ▪ powstanie pierwszych zamorskich kolonii ▪ wpływ wielkich odkryć geograficznych na gospodarkę, społeczeństwo i kulturę zarówno Europy, jak i obszarów pozaeuropejskich 	<p>XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przyczyny i przebieg wypraw odkrywczych; 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.
3. W walce o Nowy Świat	<ul style="list-style-type: none"> ▪ etapy kolonizacji hiszpańskiej, jej konsekwencje dla rdzennej ludności Ameryki oraz dla Hiszpanii ▪ układ w Tordesillas ▪ niewolnictwo w koloniach 	<p>XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) opisuje udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI–XVIII w.
4. Epoka odrodzenia	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza renesansu ▪ główne cechy humanizmu ▪ cechy i przykłady renesansowego malarstwa, rzeźby i architektury ▪ literatura renesansu i jej twórcy ▪ myśl polityczna i filozoficzna renesansu 	<p>XV. Czasy renesansu.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia główne prądy ideowe epoki; 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury; 3) charakteryzuje sztukę renesansową.

Uwaga. W programie dla klasy 2. pominięto tematy 1., 9., 28. i 38. przeznaczone dla zakresu rozszerzonego.

5. Reformacja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny reformacji i sytuacja w Kościele katolickim pod koniec XV w. ▪ główne kierunki reformacji ▪ działalność Marcina Lutra, Jana Kalwina, Huldrycha Zwinglego ▪ sytuacja polityczna w Rzeszy na przełomie XV i XVI w. ▪ pokój w Augsburgu ▪ sytuacja polityczna i społeczna we Francji w XVI w. ▪ edykt nantejski i jego znaczenie ▪ geneza reformacji w Anglii ▪ powstanie wyznania anglikańskiego ▪ wpływ upowszechnienia druku na rozwój reformacji 	<p>XVI. Reformacja i jej skutki.</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci.</p>
6. Reforma Kościoła katolickiego w XVI w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sobór trydencki i jego postanowienia ▪ powołanie i działalność Towarzystwa Jezusowego ▪ działalność inkwizycji ▪ Indeks ksiąg zakazanych ▪ podział religijny Europy w XVI w. 	<p>XVI. Reformacja i jej skutki.</p> <p>Uczeń:</p> <p>2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego;</p> <p>3) opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI w.</p>
7. Rywalizacja o prymat w Europie Zachodniej w XVI w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ imperium Habsburgów ▪ monarchie narodowe w Europie Zachodniej (Francja, Anglia, Hiszpania) ▪ geneza rewolucji w Niderlandach ▪ konflikt hiszpańsko-angielski ▪ Imperium Osmańskie i jego rozwój terytorialny w XVI w. 	<p>XVII. Europa w XVI–XVII w.</p> <p>Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej [...].</p>
8. Dualizm gospodarczy w Europie w XVI i XVII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rewolucja cen w Europie ▪ rola pieniądza w gospodarce nowożytnej ▪ geneza i główne cechy dualizmu gospodarczego ▪ przemiany w rolnictwie europejskim ▪ rozwój miast 	<p>XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej.</p> <p>Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę [...] Europy [...].</p>
Powtórzenie. W epoce humanistów i wielkich odkryć geograficznych		

POLSKA ZŁOTEGO WIEKU		
10. Polska za panowania ostatnich Jagiellonów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityka zagraniczna ostatnich Jagiellonów ▪ wojna z Moskwą ▪ układ wiedeński z Habsburgami ▪ ostatnia wojna z Zakonem Krzyżackim i sekularyzacja państwa zakonnego w Prusach ▪ sekularyzacja państwa zakonnego w Inflantach ▪ wojna o Inflanty za panowania Zygmunta Augusta ▪ polska polityka morską 	<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów.</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI w.</p>
11. Kształtowanie się demokracji szlacheckiej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dominacja polityczna szlachty ▪ przywileje szlacheckie – przyczyny nadania, postanowienia, skutki ▪ rozwarstwienie stanu szlacheckiego ▪ powstanie sejmu walnego i jego funkcjonowanie 	<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów.</p> <p>Uczeń:</p> <p>2) wyjaśnia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce i ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej.</p>
12. Reformacja i kontrreformacja na ziemiach polskich	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza i główne kierunki reformacji w Polsce ▪ sytuacja wyznaniowa na ziemiach państwa polsko-litewskiego ▪ polityka wyznaniowa Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta ▪ konfederacja warszawska i tolerancja religijna w Rzeczypospolitej 	<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów.</p> <p>Uczeń:</p> <p>4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI w.</p> <p>XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów.</p> <p>Uczeń:</p> <p>4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.</p>
13. Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny i okoliczności zawarcia unii lubelskiej ▪ ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów – urzędy ministerialne, administracja państwa, sądownictwo ▪ wielonarodowościowa struktura mieszkańców Rzeczypospolitej 	<p>XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów.</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej pomiędzy Koroną a Litwą;</p> <p>2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej;</p> <p>3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów.</p>

14. Pierwsi władcy elekcyjni na polskim tronie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pierwsze bezkrólewie ▪ pierwsza wolna elekcja ▪ artykuły henrykowskie i pacta conventa ▪ wybór Henryka Walezego na króla i przyczyny jego ucieczki do Francji ▪ druga wolna elekcja ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna Stefana Batorego 	<p>XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji; 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej; 3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI w. z wydarzeniami europejskimi.
15. Gospodarka i społeczeństwo Polski w XVI i początkach XVII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej ▪ funkcjonowanie folwarków pańszczyźnianych ▪ poddaństwo chłopów ▪ główne miasta Rzeczypospolitej ▪ rola i pozycja mieszczaństwa ▪ rozwój handlu ▪ różnice w strukturze gospodarczej Rzeczypospolitej i państw Europy Zachodniej 	<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) omawia polską specyfikę w zakresie [...] struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim. <p>XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
16. Kultura i sztuka renesansowa w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki humanizmu i odrodzenia na ziemiach polskich ▪ rozwój szkolnictwa i nauki ▪ Mikołaj Kopernik i jego dzieło ▪ przebudowa Wawelu ▪ Zamość – miasto idealne ▪ literatura piękna doby renesansu w Polsce ▪ dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu 	<p>XXI. Renesans w Polsce. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu; 2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury.
Powtórzenie. Polska złotego wieku		

EUROPA I POLSKA W XVII W.		
17. Wojna trzydziestoletnia	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza wojny trzydziestoletniej ▪ etapy i uczestnicy wojny ▪ postanowienia pokoju westfalskiego ▪ skutki polityczne, gospodarcze i społeczne wojny trzydziestoletniej 	<p>XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń: 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej.</p>
18. Na drodze do absolutyzmu – Francja w XVII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Francja za rządów kardynała Richelieu ▪ okres Frondy ▪ rządy Ludwika XIV 	<p>XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń: 1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego.</p>
19. Wojna domowa w Anglii i kształtowanie się systemu parlamentarnego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja społeczno-gospodarcza w Anglii w XVII w. ▪ konflikty religijne w Anglii w XVII w. ▪ charakterystyka rządów Stuartów ▪ wojna domowa w Anglii ▪ dyktatura Cromwella ▪ restauracja Stuartów ▪ ukształtowanie się demokracji parlamentarnej w Anglii 	<p>XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń: 3) wyjaśnia genezę i opisuje następstwa rewolucji angielskich.</p>
20. Kultura i sztuka baroku w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza baroku ▪ główne cechy baroku ▪ dzieła malarstwa, rzeźby i architektury barokowej w Europie i ich twórcy ▪ literatura, teatr i muzyka w okresie baroku 	<p>XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń: 4) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w.</p>

<p>21. Król, magnateria i szlachta w XVII w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ społeczeństwo stanowe Rzeczypospolitej ▪ podwójna elekcja ▪ początki rządów Zygmunta III Wazy ▪ wzrost politycznej roli magnaterii ▪ rokosz Zebrzydowskiego ▪ pierwsze liberum veto ▪ przemiany społeczno-gospodarcze w Rzeczypospolitej w XVII w. 	<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne [...] Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów. XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływ obce, <i>liberum veto</i> i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych [...] Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, [...] na tle europejskim w XVII w.</p>
<p>22. Wojny Polski w XVII w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ główne kierunki polityki zagranicznej Rzeczypospolitej za panowania Wazów ▪ wojny ze Szwecją w pierwszej połowie XIX w. ▪ wojny z Rosją w pierwszej połowie XVII w. ▪ wojny z Turcją w pierwszej połowie XVII w. ▪ potop szwedzki ▪ traktaty welawsko-bydgoskie ▪ problem kozacki i powstanie Chmielnickiego ▪ wojna z Rosją o Ukrainę 	<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów, 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy [...] w XVII w.</p>
<p>23. Kryzys Rzeczypospolitej w połowie XVII w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ straty ludnościowe i materialne w wyniku wojen XVII w. ▪ załamanie gospodarcze w wyniku wojen w XVII w. ▪ rokosz Lubomirskiego 	<p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII w.</p>

24. Rzeczpospolita za panowania Jana III Sobieskiego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wojna z Turcją za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego i pokój w Buczaczu ▪ elekcja Jana III Sobieskiego ▪ polityka zagraniczna Jana III Sobieskiego ▪ wyprawa wiedeńska ▪ powstanie Ligi Świętej ▪ pokój w Karłowicach 	<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1669–1696; 3) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy. 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów, Europy i świata w XVII w.
25. Kultura i sztuka polskiego baroku	<ul style="list-style-type: none"> ▪ specyfika polskiego baroku ▪ sztuka barokowa w Polsce ▪ literatura barokowa 	<p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
Powtórzenie. Europa i Polska w XVII w.		
WIEK OŚWIECENIA		
26. Oświecenie – epoka przemian	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza i główne cechy oświecenia ▪ główni filozofowie oświecenia ▪ rozwój nauki i szkolnictwa ▪ literatura piękna i polityczna czasów oświecenia 	<p>XXIV. Europa w dobie oświecenia.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury.
27. Rewolucja przemysłowa XVIII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny rozwoju gospodarczego Anglii w XVIII w. ▪ wynalazek maszyny parowej i jego zastosowanie w górnictwie, włókiennictwie, komunikacji ▪ proces urbanizacji ▪ nowe idee ekonomiczne 	<p>XXIV. Europa w dobie oświecenia.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej.

29. Sąsiedzi Polski w XVIII w. – w drodze do absolutyzmu oświeconego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przemiany ustrojowe, społeczno-gospodarcze i kulturowe w Rosji za panowania Piotra Wielkiego ▪ Rosja za panowania Katarzyny II Wielkiej ▪ imperialne cele polityki zagranicznej Rosji ▪ przemiany ustrojowe, społeczno-gospodarcze i kulturowe w Prusach w XVIII w. ▪ monarchia Habsburgów austriackich ▪ reformy Józefa II 	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń: 3) charakteryzuje absolutyzm oświecony na przykładach państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów; 4) charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII w. i rosyjską ideę imperium.
30. Wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja gospodarcza i społeczna w koloniach angielskich w Nowym Świecie w XVIII w. ▪ geneza wojny z Anglią ▪ uchwalenie Deklaracji niepodległości ▪ wojna o niepodległość USA i udział Polaków w walkach zbrojnych ▪ Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki 	XXV. Rewolucje XVIII w. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę i charakteryzuje następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość; 2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych w świetle założeń konstytucji amerykańskiej; 4) ocenia znaczenie rewolucji amerykańskiej i [...] z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej; 5) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.
31. Rewolucja francuska	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Francja Ludwika XVI ▪ przyczyny wybuchu rewolucji w 1789 r. ▪ uchwalenie Deklaracji praw człowieka i obywatela ▪ konstytucja Francji z 1791 r. ▪ Francja republiką – przemiany polityczne, walka o władzę ▪ ocena znaczenia rewolucji francuskiej 	XXV. Rewolucje XVIII w. Uczeń: 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej; 4) ocenia znaczenie rewolucji [...] francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej.
32. Klasycyzm w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny wzrostu zainteresowania sztuką starożytną ▪ czerpanie wzorców ze sztuki antycznej ▪ sztuka klasycystyczna – przykłady dzieł i ich twórcy 	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń: 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury.
Powtórzenie. Wiek oświecenia		

RZECZPOSPOLITA W XVIII w.		
33. Kryzysy wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej w czasach saskich	<ul style="list-style-type: none"> ▪ unia personalna Rzeczypospolitej z Saksonią ▪ sytuacja polityczna w Rzeczypospolitej w czasie wielkiej wojny północnej ▪ sejm niemy i jego postanowienia ▪ układ w Poczdamie ▪ podwójna elekcja po śmierci Augusta II Mocnego ▪ przemiany społeczno-gospodarcze w czasach saskich ▪ szkolnictwo pijarów ▪ powstanie Collegium Nobilium 	XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń: 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich; 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego.
34. Początki rządów Stanisława Augusta Poniatowskiego. Pierwszy rozbiór Polski.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ reformy sejmu konwokacyjnego ▪ elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego ▪ problem równouprawnienia dysydentów ▪ uchwalenie praw kardynalnych ▪ reakcja szlachty na dążenie Rosji do osłabienia suwerenności Rzeczypospolitej ▪ pierwszy rozbiór Polski ▪ sejm rozbiorowy ▪ protest Tadeusza Rejtana 	XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń: 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego; 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta; 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej.
35. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ literatura i publicystyka doby oświecenia w Polsce ▪ utworzenie Szkoły Rycerskiej ▪ powstanie Teatru Narodowego ▪ wydawanie czasopisma „Monitor” ▪ powstanie Komisji Edukacji Narodowej i reforma oświaty ▪ Biblioteka Załuskich ▪ styl stanisławowski w architekturze ▪ organizacja obiadów czwartkowych 	XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń: 1) rozpoznaje dokonania przedstawicieli polskiego oświecenia w dziedzinie kultury; 2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Polsce; 3) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).

<p>36. Sejm Wielki i Konstytucja 3 maja</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityczne plany Stanisława Augusta Poniatowskiego związane z wojną rosyjsko-turecką ▪ okoliczności zwołania Sejmu Czteroletniego ▪ główne stronnictwa Sejmu Czteroletniego i ich programy polityczne ▪ rola publicystyki w okresie Sejmu Wielkiego ▪ reforma skarbowo-wojskowa ▪ czarna procesja i walka o prawa mieszczan ▪ ustawa o sejmikach ▪ ustawa o miastach królewskich ▪ uchwalenie Konstytucji 3 maja ▪ konfederacja targowicka ▪ wojna w obronie Konstytucji 3 maja ▪ rządy targowicy ▪ II rozbiór – uczestnicy i zasięg terytorialny ▪ ostatni sejm w dziejach I Rzeczypospolitej 	<p>XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja).</p> <p>Uczeń:</p> <p>5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja.</p> <p>XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją;</p> <p>3) opisuje zasięg terytorialny drugiego [...] rozbioru Rzeczypospolitej.</p>
<p>37. Upadek Rzeczypospolitej Obojga Narodów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny wybuchu powstania kościuszkowskiego ▪ ogłoszenie aktu insurekcji w Krakowie przez Tadeusza Kościuszkę ▪ zwycięstwo Polaków pod Raclawicami ▪ Uniwersał połaniecki ▪ udział Prus w walkach przeciwko powstaniu ▪ wybuch insurekcji w Warszawie i w Wilnie ▪ klęska pod Maciejowicami ▪ rzeź Pragi ▪ trzeci rozbiór Polski ▪ abdykacja Stanisława Augusta Poniatowskiego 	<p>XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie).</p> <p>Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców;</p> <p>3) opisuje zasięg terytorialny [...] trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej;</p> <p>4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.</p> <p>5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII w. z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p>
<p>Powtórzenie. Rzeczpospolita w XVIII w.</p>		

EPOKA NAPOLEOŃSKA		
39. System napoleoński w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przejście władzy we Francji przez Napoleona Bonaparte ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna Napoleona Bonaparte ▪ walka Francji o dominację w Europie ▪ Napoleon cesarzem Francuzów ▪ reformy Napoleona ▪ wyprawa na Moskwę 	<p>XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie; 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona.
40. Legiony Polskie we Włoszech	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprawa polska po III rozbiórce Polski ▪ zgoda Francji na utworzenie Legionów Polskich we Włoszech ▪ udział Legionów w walkach w Europie ▪ rozwiązanie Legionów 	<p>XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech.
41. Księstwo Warszawskie – małe państwo wielkich nadziei	<ul style="list-style-type: none"> ▪ postanowienia pokoju w Tylży ▪ nadanie konstytucji Księstwu Warszawskiemu przez Napoleona Bonaparte ▪ ustrój polityczny Księstwa Warszawskiego ▪ sytuacja społeczno-gospodarcza Księstwa Warszawskiego ▪ wojna z Austrią 1809 r. ▪ udział Polaków w wyprawie na Moskwę ▪ upadek Księstwa Warszawskiego 	<p>XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona [...]; 4) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego.
42. Upadek Napoleona	<ul style="list-style-type: none"> ▪ odwrót armii napoleońskiej z wyprawy do Rosji ▪ wojna z wielką koalicją i bitwa narodów pod Lipskiem ▪ zesłanie Napoleona na Elbę ▪ sto dni Napoleona ▪ klęska Napoleona w bitwie pod Waterloo 	<p>XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona; 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.
Powtórzenie. Epoka napoleońska		

Klasa 3.

Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
EUROPA I ŚWIAT PO KONGRESIE WIEDEŃSKIM		
1. Kongres wiedeński	<ul style="list-style-type: none"> ▪ okoliczności zwołania kongresu wiedeńskiego ▪ główni uczestnicy kongresu wiedeńskiego ▪ najważniejsze decyzje kongresu wiedeńskiego ▪ powstanie Świętego Przymierza ▪ zasada równowagi europejskiej ▪ legitymizm ▪ restauracja ▪ sto dni Napoleona ▪ stosunki we Włoszech po kongresie wiedeńskim ▪ ruchy zjednoczeniowe na ziemiach niemieckich ▪ powstanie w Grecji ▪ powstanie dekabrystów w Rosji ▪ rewolucja lipcowa we Francji 	<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich; 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia.
2. Rewolucja przemysłowa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny rewolucji przemysłowej ▪ wynalazki pierwszej połowy XIX w. ▪ postęp techniczny i rozwój przemysłu ▪ rozwój przemysłu w Wielkiej Brytanii w pierwszej połowie XIX w. ▪ rozwój przemysłu we Francji w pierwszej połowie XIX w. ▪ rozwój przemysłu w Stanach Zjednoczonych w pierwszej połowie XIX w. ▪ rozwój transportu ▪ kryzysy społeczno-gospodarcze w pierwszej połowie XIX w. 	<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie i Stanach Zjednoczonych oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze.

Uwaga. W programie dla klasy 3. pominięto tematy 5. i 8. przeznaczone dla zakresu rozszerzonego.

3. Nowe idee polityczne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ liberalizm ▪ konserwatyzm ▪ socjalizm utopijny ▪ czartyści 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: 4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe I poł. XIX w., uwzględniając ich przedstawicieli.
4. Wiosna Ludów w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Europa przed wydarzeniami Wiosny Ludów ▪ znaczenie i skutki Wiosny Ludów 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: 5) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów.
Powtórzenie. Europa i świat po kongresie wiedeńskim		
ZIEMIE POLSKIE W LATACH 1815–1848		
6. Ziemie polskie po upadku Księstwa Warszawskiego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprawa polska na kongresie wiedeńskim ▪ podział ziem polskich po kongresie wiedeńskim ▪ utworzenie Królestwa Polskiego ▪ utworzenie Rzeczypospolitej Krakowskiej ▪ utworzenie Królestwa Galicji i Lodomerii ▪ ziemie polskie pod panowaniem pruskim ▪ rozwój gospodarczy Królestwa Polskiego ▪ położenie chłopów w Królestwie Polskim ▪ kultura i szkolnictwo w Królestwie Polskim 	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego.
7. Powstanie listopadowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ograniczenie uprawnień konstytucyjnych ▪ spisek podchorążych ▪ wybuch powstania ▪ noc listopadowa ▪ wojna polsko-rosyjska ▪ obozy polityczne wobec sprawy chłopskiej podczas powstania ▪ sejm wobec sprawy chłopskiej ▪ powstanie listopadowe na arenie międzynarodowej ▪ upadek powstania ▪ represje i prześladowania po upadku powstania listopadowego ▪ zniesienie autonomii Królestwa Polskiego 	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie.

9. Wielka Emigracja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ emigracja po klęsce powstania listopadowego ▪ życie umysłowe i kulturalne na emigracji 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848.</p> <p>Uczeń:</p> <p>2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa;</p> <p>6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w.</p>
10. Wiosna Ludów na ziemiach polskich	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie krakowskie 1846 r. ▪ rabacja galicyjska ▪ walka władz austriackich z ruchem chłopskim ▪ konsekwencje rewolucji 1848 r. na ziemiach polskich ▪ udział Polaków w Wiośnie Ludów w Europie ▪ sprawa polska a rewolucja 1848 r. ▪ emigracja po Wiośnie Ludów 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848.</p> <p>Uczeń:</p> <p>4) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki, z uwzględnieniem tzw. rabacji galicyjskiej;</p> <p>5) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich i przedstawia udział Polaków w Wiośnie Ludów w Europie.</p>
11. Społeczeństwo i gospodarka na ziemiach polskich w I połowie XIX w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany w przemyśle na terenie Królestwa Polskiego ▪ gospodarka w zaborze pruskim i austriackim ▪ kształtowanie się klasy robotniczej ▪ rozwój przemysłu na Śląsku ▪ ucisk germanizacyjny ▪ początki odrodzenia narodowego na Śląsku ▪ praca organiczna ▪ życie kulturalne na ziemiach polskich w I połowie XIX w. 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848.</p> <p>Uczeń:</p> <p>6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w.</p>
12. Romantyzm	<ul style="list-style-type: none"> ▪ klasycyzm ▪ romantyzm ▪ literatura okresu romantyzmu ▪ malarstwo i muzyka 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848.</p> <p>Uczeń:</p> <p>6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w.</p>
Powtórzenie. Ziemie polskie w latach 1815–1848		

EUROPA I ŚWIAT W II POŁOWIE XIX W. I NA POCZĄTKU XX W.		
13. Wojna krymska i jej następstwa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wojna krymska ▪ pokój paryski ▪ osłabienie absolutyzmu carskiego ▪ powstanie Rumunii ▪ sprawa polska w czasie wojny krymskiej ▪ kryzys wewnętrzny w Rosji 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: 6) charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa.
14. Wojna secesyjna	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dualizm społeczno-gospodarczy Stanów Zjednoczonych ▪ walka z niewolnictwem ▪ rywalizacja republikanów i demokratów ▪ wojna secesyjna ▪ stanowisko państw europejskich wobec wojny secesyjnej ▪ skutki wojny secesyjnej 	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w. Uczeń: 2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych.
15. Zjednoczenie Włoch i Niemiec	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Włochy po rewolucji 1848 r. ▪ koncepcje zjednoczenia Włoch ▪ reformy wewnętrzne w Królestwie Piemontu ▪ polityka Kamila Cavoura wobec Austrii i Francji ▪ zjednoczenie Włoch ▪ Niemcy po rewolucji 1848 r. ▪ koncepcje zjednoczenia Niemiec ▪ reformy wewnętrzne w Prusach ▪ utworzenie Cesarstwa Niemieckiego 	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w. Uczeń: 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w.
16. Kolonializm w XIX w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny nowej fali kolonializmu w II połowie XIX w. i na początku XX w. ▪ podboje kolonialne w Afryce ▪ konflikty kolonialne w Afryce ▪ polityka kolonialna w Azji ▪ imperium kolonialne Anglii i Francji ▪ rywalizacja w Chinach 	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w. Uczeń: 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich [...].

17. O dominację na świecie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ekspansja Stanów Zjednoczonych ▪ wzrost znaczenia Japonii na Dalekim Wschodzie ▪ Japonia w połowie XIX w. ▪ konflikt rosyjsko-japoński 	<p>XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Uczeń:</p> <p>3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Japonii.</p>
18. Przemiany społeczne i gospodarcze w II połowie XIX w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ postęp cywilizacyjny ▪ postęp medycyny i higieny ▪ zmiany w miastach ▪ ruch emancypacyjny kobiet ▪ upowszechnienie oświaty ▪ powstanie kultury masowej ▪ przemiany w rolnictwie ▪ rozwój nauk przyrodniczych ▪ nowe źródła energii ▪ zmiany w transporcie ▪ rozwój komunikacji ▪ wynalazki w przemyśle ▪ migracje 	<p>XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe.</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne;</p> <p>2) charakteryzuje nowe prądy ideowe i kulturowe, ruch emancypacyjny kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej.</p>
19. Nowe ruchy polityczne przelomu XIX i XX w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzrost zainteresowania obywateli sprawami politycznymi ▪ upowszechnienie systemów demokratycznych ▪ zmierzch absolutyzmu ▪ rozwój partii politycznych ▪ liberałowie i konserwatyści ▪ anarchiści ▪ socjaldemokracja i komunizm ▪ chrześcijańska demokracja ▪ nacjonalizm ▪ rozwój ruchu robotniczego w II połowie XIX w. ▪ I Międzynarodówka 	<p>XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe.</p> <p>Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej;</p> <p>4) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.</p>
Powtórzenie. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w.		

ZIEMIE POLSKIE W II POŁOWIE XIX W. I NA POCZĄTKU XX W.		
20. Powstanie styczniowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ stosunki w Królestwie Polskim przed powstaniem styczniowym ▪ manifestacje warszawskie ▪ koła rewolucyjne ▪ reformy Aleksandra Wielopolskiego ▪ biali i czerwoni ▪ branka ▪ wybuch powstania styczniowego ▪ organizacja i charakterystyka władz powstańczych ▪ przebieg powstania styczniowego ▪ stanowisko mocarstw wobec powstania styczniowego ▪ pomoc dla powstania ▪ uwłaszczenie chłopów ▪ skutki powstania ▪ bilans powstania 	<p>XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa; 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie; 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego, z uwzględnieniem roli jego przywódców, w tym Romualda Traugutta; 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.
21. Polacy w zaborze rosyjskim po powstaniu styczniowym	<ul style="list-style-type: none"> ▪ represje po upadku powstania styczniowego ▪ rusyfikacja Królestwa Polskiego po upadku powstania styczniowego ▪ prześladowanie Kościoła katolickiego i unickiego ▪ postawy Polaków wobec rusyfikacji ▪ przemiany na wsi po ustawie uwłaszczeniowej ▪ rozwój działalności chłopskiej w zaborze rosyjskim ▪ walka Polaków z rusyfikacją 	<p>XXXV. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja [...]; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców; 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega znaczenie języka, wiary, edukacji dla podtrzymania świadomości narodowej.
22. Polacy w zaborach pruskim i austriackim	<ul style="list-style-type: none"> ▪ represje po upadku powstania styczniowego ▪ Kulturkampf w zaborze pruskim ▪ polityka germanizacyjna 	<p>XXXV. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hakata ▪ Komisja Kolonizacyjna ▪ postawy Polaków wobec polityki germanizacyjnej ▪ rozwój działalności chłopskiej w zaborze pruskim ▪ autonomia galicyjska w ramach monarchii austro-węgierskiej ▪ system polityczny Galicji w czasach autonomii ▪ Stańczycy ▪ wzrost znaczenia świadomości narodowej ▪ działalność Józefa Lompy na Śląsku ▪ działalność Gustawa Gizewiusza na Warmii i Mazurach 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej [...], germanizacja, autonomia galicyjska; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców; 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega znaczenie języka, wiary, edukacji dla podtrzymania świadomości narodowej; 5) rozpoznaje przejawy odradzania się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach.
23. Przemiany społeczne i gospodarcze na ziemiach polskich w II połowie XIX w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja społeczno-gospodarcza na ziemiach polskich w II połowie XIX w. i na początku XX w. ▪ pozytywizm ▪ przemiana i rozwój miast ▪ przemiany na wsi ▪ rozwój przemysłu na ziemiach polskich 	<p>XXXV. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach.
24. Nowe ruchy polityczne na przelomie XIX i XX w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie partii masowych ▪ początki ruchu socjalistycznego ▪ początki ruchu ludowego ▪ początki ruchu narodowego ▪ przedstawiciele nowoczesnych ruchów politycznych 	<p>XXXV. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańskiego.
25. Polskie organizacje niepodległościowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wybuch rewolucji w Rosji ▪ postawa Polaków wobec rewolucji w Rosji ▪ przyczyny rewolucji w Królestwie Polskim ▪ rewolucja na ziemiach polskich ▪ skutki rewolucji w Królestwie Polskim 	<p>XXXV. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 7) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.

26. Kultura i nauka na ziemiach polskich	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kultura w II połowie XIX w. ▪ twórcy polskiego pozytywizmu ▪ kultura Młodej Polski ▪ literatura i malarstwo historyczne „ku pokrzepieniu serc” ▪ najwybitniejsi przedstawiciele polskiej nauki w II połowie XIX w. i na początku XX w. 	<p>XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu oraz twórczości młodopolskiej; 2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski; 3) wskazuje przykłady najwybitniejszych dzieł tworzonych „ku pokrzepieniu serc”; 4) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.
Powtórzenie. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w.		
I WOJNA ŚWIATOWA I OKRES MIĘDZYWOJENNY		
27. I wojna światowa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rywalizacja wielkich mocarstw na Bliskim Wschodzie ▪ Trójprzymierze (państwa centralne) i Trójporozumienie (Ententa) ▪ zamach w Sarajewie i początek wojny ▪ charakter działań wojennych ▪ gazy bojowe i wprowadzenie do walki czołgów ▪ ofensywa niemiecka na zachodzie ▪ działania wojenne 1915–1918 ▪ rywalizacja na morzach i oceanach ▪ walki poza Europą ▪ przystąpienie Stanów Zjednoczonych do wojny ▪ zakończenie walk ▪ klęska państw centralnych i Rosji ▪ rozejm w Compiègne ▪ straty wojenne ▪ sytuacja ludności cywilnej podczas wojny ▪ wojna totalna ▪ pokój brzeski 	<p>XXXVII. I wojna światowa.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy; 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach; 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia USA do wojny i ich rolę w konflikcie; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.

28. Polska i Polacy w czasie I wojny światowej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ orientacje polityczne w Polsce przed 1914 r. ▪ Polska Organizacja Wojskowa – działalność Józefa Piłsudskiego, koncepcja zjednoczenia ziem polskich ▪ Legiony Polskie ▪ kryzys przysięgowy – akt 5 listopada 1916 r. ▪ wojsko polskie u boku ententy ▪ I wojna światowa na ziemiach polskich ▪ sprawa polska na arenie międzynarodowej w przededniu i po wybuchu I wojny ▪ stanowisko wielkich mocarstw w sprawie polskiej ▪ deklaracja wersalska z 3 czerwca 1918 r. ▪ straty wojenne na ziemiach polskich ▪ sytuacja ludności cywilnej podczas I wojny ▪ Narodowa Demokracja – koncepcja zjednoczeniowa ziem polskich 	<p>XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny; 2) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego; 3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (m.in. akt 5 listopada, rola USA i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.); 4) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.
29. Rewolucje w Rosji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny rewolucji lutowej i październikowej w Rosji ▪ skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji 	<p>XXXVII. I wojna światowa.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji.
30. Koniec wojny i ład powersalski	<ul style="list-style-type: none"> ▪ społeczne i gospodarcze następstwa I wojny światowej ▪ cywilizacyjne i kulturowe następstwa I wojny światowej ▪ postanowienia traktatu wersalskiego ▪ Liga Narodów – powstanie i funkcjonowanie ▪ postanowienia układów z Rapallo i Locarno i ich znaczenie dla ładu europejskiego 	<p>XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny; 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; charakteryzuje słabe strony ładu wersalskiego; 3) charakteryzuje cele Ligi Narodów; 4) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego.
31. Narodziny faszyzmu we Włoszech	<ul style="list-style-type: none"> ▪ skutki I wojny światowej we Włoszech ▪ narodziny faszyzmu włoskiego ▪ „marsz czarnych koszul” ▪ dyktatura Benito Mussoliniego we Włoszech ▪ kult jednostki 	<p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy.

<p>32. Gospodarka w dwudziestoleciu międzywojennym</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny wielkiego kryzysu gospodarczego na świecie ▪ czarny czwartek ▪ wielki kryzys gospodarczy na świecie 1929–1933 ▪ skutki społeczne wielkiego kryzysu ▪ polityka Nowego Ładu 	<p>XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń: 5) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy.</p>
<p>33. Nazizm. Niemcy w rękach Hitlera</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ skutki I wojny światowej w Niemczech ▪ powstanie Republiki Weimarskiej ▪ sytuacja polityczna i społeczno-gospodarcza w Niemczech w latach dwudziestych XX w. ▪ powstanie NSDAP ▪ dojście Adolfa Hitlera do władzy ▪ kult jednostki ▪ utworzenie III Rzeszy ▪ nazizm ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna III Rzeszy ▪ polityka Adolfa Hitlera wobec Żydów ▪ gospodarka i kultura III Rzeszy ▪ znaczenie propagandy w procesie budowania „Tysiącletniej Rzeszy” 	<p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń: 3) charakteryzuje drogę Hitlera do władzy w Niemczech; 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III rzeszy w latach trzydziestych.</p>
<p>34. System totalitarny w ZSRR</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie państwa sowieckiego ▪ przejęcie władzy i rządu Józefa Stalina ▪ polityka wewnętrzna ZSRS w okresie międzywojennym ▪ stalinizm ▪ przemiany gospodarcze w państwie ▪ industrializacja i kolektywizacja wsi ▪ Wielki Głód ▪ terror państwowy w ZSRS a terror III Rzeszy ▪ dyktatura proletariatu ▪ NEP ▪ polityka zagraniczna ZSRS w okresie międzywojennym 	<p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę powstania państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym; 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy.</p>

35. Na drodze do wojny	<ul style="list-style-type: none"> ▪ militaryzacja Niemiec ▪ polityka zagraniczna Niemiec ▪ ekspansja Japonii ▪ Anschluss Austrii ▪ kryzys sudecki ▪ układ monachijski ▪ kształtowanie osi Berlin-Rzym-Tokio ▪ polityka appeasementu ▪ pakt Ribbentrop–Mołotow i jego postanowienia ▪ ostatnie dni pokoju 	<p>XLV. Świat na drodze do II wojny światowej.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec na rozbijanie systemu wersalskiego; 3) charakteryzuje politykę appeasementu; 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop–Mołotow i przedstawia jego postanowienia.
36. Kultura dwudziestolecia międzywojennego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój nauki i techniki ▪ kultura masowa ▪ początki telewizji ▪ rozwój sztuki filmowej ▪ sztuka i architektura okresu międzywojennego ▪ moda okresu międzywojennego 	<p>XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.
Powtórzenie. I wojna światowa i okres międzywojenny		
II RZECZPOSPOLITA (1918–1939)		
37. Odrodzone państwo polskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tworzenie się lokalnych ośrodków polskiej władzy ▪ ziemie polskie pod koniec I wojny światowej ▪ koncepcje granic odradzającego się państwa polskiego ▪ sytuacja międzynarodowa 1918 r. ▪ odzyskanie niepodległości 11 listopada 1918 r. ▪ ententa a sprawa polska ▪ postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski 	<p>XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej (od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do małej konstytucji z 1919 r.); 2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski.

38. Walka o granice	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wizje państwa oraz koncepcje granic Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego ▪ wojna polsko-bolszewicka ▪ bitwa warszawska ▪ wyprawa kijowska ▪ sprawa Wileńszczyzny ▪ bunt Żeligowskiego ▪ traktat ryski ▪ powstanie wielkopolskie ▪ powstania śląskie i plebiscyty na Górnym Śląsku ▪ plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu ▪ porównanie granic I i II Rzeczypospolitej 	<p>XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów; 4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej; 5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.
39. II Rzeczpospolita	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pierwsze wybory parlamentarne i mała konstytucja ▪ konstytucja marcowa ▪ polska scena polityczna ▪ wybory parlamentarne ▪ wybory prezydenckie i zabójstwo Gabriela Narutowicza ▪ działalność Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Stanisława Wojciechowskiego, Władysława Grabskiego, Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego 	<p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje ustroj polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.; 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski; 5) ocenia rolę wybitnych postaci w odbudowie niepodległej Polski i kształtowaniu jej ustroju; 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym.
40. Przewrót majowy i rządy sanacji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ugrupowania polityczne w przededniu przewrotu majowego ▪ przyczyny kryzysów rządów parlamentarnych ▪ przewrót majowy – przyczyny, przebieg i skutki ▪ nowela sierpniowa ▪ konstytucja kwietniowa ▪ wybory prezydenckie Ignacego Mościckiego ▪ rządy sanacyjne ▪ Centrolew ▪ stosunek do opozycji ▪ wybory i proces brzeski ▪ obóz sanacji po śmierci Józefa Piłsudskiego 	<p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.); 4) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych.

41. Polska polityka zagraniczna w latach 1918–1939	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja międzynarodowa II Rzeczypospolitej ▪ układ w Rapallo ▪ układ w Locarno ▪ polityka równowagi ▪ polityka zagraniczna Józefa Piłsudskiego ▪ założenia polityki zagranicznej Józefa Becka ▪ relacje Polski z sąsiadami na tle sytuacji międzynarodowej ▪ niemieckie żądania wobec Polski ▪ sojusz z Francją i Wielką Brytanią ▪ pakt Ribbentrop–Mołotow ▪ społeczeństwo polskie w przededniu II wojny światowej 	XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń: 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym.
42. Gospodarka i społeczeństwo polskie w dwudziestoleciu międzywojennym	<ul style="list-style-type: none"> ▪ skutki I wojny światowej ▪ problem unifikacji gospodarczej po I wojnie światowej ▪ struktura społeczeństwa II Rzeczypospolitej ▪ próba stabilizacji gospodarczej ▪ reformy Władysława Grabskiego ▪ odbudowa gospodarcza ▪ budowa portu w Gdyni ▪ budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego ▪ wielki kryzys gospodarczy na świecie a sytuacja gospodarcza II Rzeczypospolitej ▪ społeczne skutki wielkiego kryzysu gospodarczego na świecie 	XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń: 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”; 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter; 3) przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa); 4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich; 5) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat 30. (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego).
43. Kultura polska w latach 1918–1939	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój nauki i kultury ▪ osiągnięcia i twórcy w dziedzinie nauki i kultury okresu II Rzeczypospolitej ▪ literatura okresu II Rzeczypospolitej ▪ wpływ struktury narodowościowej na zróżnicowanie kulturowe w II Rzeczypospolitej 	XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Uczeń: 1) rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców; 2) charakteryzuje zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej.
Powtórzenie. II Rzeczpospolita (1918–1939)		

Klasa 4.

Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
II WOJNA ŚWIATOWA		
1. Wybuch II wojny światowej i wojna obronna Polski	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityka III Rzeszy i ZSRS wobec Polski ▪ położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej ▪ sojusz z Francją i Wielką Brytanią ▪ pakt Ribbentrop–Mołotow ▪ „prowokacja gliwicka” ▪ bitwy graniczne ▪ główne etapy wojny obronnej ▪ obrona Westerplatte ▪ przebieg działań wojennych ▪ przykłady bohaterstwa żołnierzy/Polaków podczas wojny obronnej ▪ ocena bohaterskich postaw żołnierzy/Polaków podczas wojny obronnej ▪ wkroczenie wojsk sowieckich na ziemię II Rzeczypospolitej ▪ ewakuacja władz państwowych do Rumunii ▪ powołanie polskich władz państwowych i Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie ▪ obrona i kapitulacja Warszawy ▪ ostatnie walki ▪ skutki przegranej wojny obronnej ▪ bilans walk wojny obronnej ▪ przykłady zbrodni na ludności polskiej podczas wojny obronnej 	<p>XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS; 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy, Kocka i zbrodni, wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach, Grodnie; 4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; wskazuje przykłady współpracy między nimi; 5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie; 6) wyjaśnia przyczyny przegrania przez Polskę wojny obronnej.

2. Działania zbrojne w latach 1939–1941	<ul style="list-style-type: none"> ▪ współpraca niemiecko-radziecka od VIII 1939 r. ▪ ekspansja ZSRS ▪ napaść III Rzeszy na Danię i Norwegię ▪ napaść III Rzeszy na Francję ▪ bitwa o Anglię ▪ walki na morzach ▪ atak Niemiec na ZSRS – plan Barbarossa ▪ oblężenie Leningradu ▪ bitwa pod Stalingradem ▪ bitwa na Łuku Kurskim ▪ walki w Afryce ▪ atak Japonii na Pearl Harbor i przystąpienie Stanów Zjednoczonych do II wojny światowej ▪ wybuch wojny na Dalekim Wschodzie ▪ utworzenie frontu na Sycylii i we Włoszech 	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941; 2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw; 3) sytuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne).
3. Europa pod okupacją	<ul style="list-style-type: none"> ▪ założenia i metody polityki rasowej III Rzeszy ▪ stosunek III Rzeszy do podbitych narodów Europy Wschodniej ▪ plan eksterminacji Żydów ▪ zbrodnie hitlerowskie na terenach okupowanych ▪ ruch oporu na terenach okupowanej Europy ▪ państwa i rządy kolaborujące z III Rzeszą 	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy.
4. Wielka koalicja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ front wschodni i ofensywa radziecka w 1944 r. ▪ bitwa pod Kurskiem ▪ bitwa pod Stalingradem ▪ wojna na Pacyfiku ▪ desant aliantów na Sycylii i we Włoszech ▪ desant w Normandii ▪ konferencja w Teheranie 	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) sytuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne); 6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, [...]) przedstawia ich ustalenia.

5. Przełamanie na frontach i koniec II wojny światowej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny klęski państw osi ▪ konferencja w Jaltcie ▪ konferencja w Poczdamie ▪ kapitulacja Niemiec i koniec wojny w Europie ▪ ofensywa Stanów Zjednoczonych na Dalekim Wschodzie ▪ atak Stanów Zjednoczonych na Hiroszimę i Nagasaki ▪ kapitulacja Japonii i koniec wojny na Dalekim Wschodzie 	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń: 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi; 6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki ([...] Jalta, Poczdam) i przedstawia ich ustalenia.</p>
Powtórzenie. II wojna światowa		
POLSKA I POLACY W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ		
6. Polska i Polacy pod okupacją niemiecką	<ul style="list-style-type: none"> ▪ współpraca niemiecko-radziecka od IX 1939 r. ▪ podział administracyjny ziem polskich przez okupantów ▪ utworzenie Generalnego Gubernatorstwa ▪ sytuacja Polaków na ziemiach wcielonych do III Rzeszy ▪ polityka III Rzeszy wobec społeczeństwa polskiego (wysiedlenia, wywózki na roboty przymusowe do Niemiec) ▪ terror hitlerowski ▪ zbrodnie niemieckie wobec narodu polskiego: Palmiry, Auschwitz, Piaśnica, Ponary ▪ Holokaust na ziemiach polskich ▪ postawy społeczeństwa polskiego wobec polityki okupantów ▪ sposoby upamiętniania zbrodni okupantów i heroizmu Polaków ▪ pierwsze organizacje konspiracyjne 	<p>XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń: 1) przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności; 2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce; 3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków); 4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności oraz jej planowanego wyniszczenia; 6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego; 7) wyjaśnia i omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie: a) Muzeum Powstania Warszawskiego, b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.</p>

7. Holokaust	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie ▪ etapy eksterminacji Żydów ▪ miejsca eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy ▪ postawy Polaków i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu ▪ konferencja w Wannsee, ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej ▪ Sprawiedliwi wśród Narodów Świata ▪ postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu ▪ powstanie w getcie warszawskim 	<p>XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie; 2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada); 3) rozpoznaje główne miejsca eksterminacji Żydów polskich i europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym: Auschwitz- Birkenau, Treblinka, Sobibór, Babi Jar); 4) opisuje postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem powstania w getcie warszawskim; 5) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem „sprawiedliwych”, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.
8. Polska i Polacy pod okupacją sowiecką	<ul style="list-style-type: none"> ▪ współpraca niemiecko-radziecka od IX 1939 r. ▪ podział administracyjny ziem polskich przez okupantów ▪ polityka ZSRS wobec Polaków ▪ polityka władz ZSRS na ziemiach okupowanych ▪ terror stalinowski ▪ stalinowska polityka wynaradawiania ▪ deportacje ludności polskiej w głąb ZSRS ▪ zbrodnie sowieckie: Katyń, Miednoje, Charków ▪ sowietyzacja i ludobójstwo ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej ▪ postawy społeczeństwa polskiego wobec polityki okupantów ▪ sposoby upamiętniania zbrodni okupantów i heroizmu Polaków 	<p>XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności; 2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce; 3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków); 4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności oraz jej planowanego wyniszczenia;

		<p>5) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;</p> <p>6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego;</p> <p>7) wyjaśnia i omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:</p> <ol style="list-style-type: none"> Muzeum Powstania Warszawskiego, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.
<p>9. Rząd londyński i działalność Polskich Sił Zbrojnych na obczyźnie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ utworzenie rządu polskiego na uchodźstwie ▪ działalność rządu polskiego na uchodźstwie ▪ układ Sikorski–Majski ▪ sprawa katyńska i zerwanie stosunków z polskim rządem londyńskim przez ZSRS ▪ Polskie Siły Zbrojne na frontach II wojny światowej ▪ konferencja w Teheranie a sprawa polska ▪ polityka mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej ▪ stosunek mocarstw do rządu polskiego na uchodźstwie 	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.</p> <p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie; 2) ocenia znaczenie układu Sikorski–Majski dla obywateli polskich, znajdujących się pod okupacją sowiecką; 3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglę, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem [...]; 4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej; 9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.

10. Polskie Państwo Podziemne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ organizacja i cele Polskiego Państwa Podziemnego ▪ polityczna i militarna działalność Związku Walki Zbrojnej ▪ polityczna i militarna działalność Armii Krajowej ▪ polityczna i militarna działalność Narodowych Sił Zbrojnych ▪ polityczna i militarna działalność Batalionów Chłopskich ▪ konflikt polsko-ukraiński na Wołyniu ▪ formy oporu wobec okupantów 	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.</p> <p>Uczeń:</p> <p>5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego;</p> <p>6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów.</p>
11. Akcja „Burza” i powstanie warszawskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ plan „Burza”, uwarunkowania polityczne ▪ geneza powstania warszawskiego ▪ wybuch powstania warszawskiego ▪ przebieg powstania warszawskiego ▪ następstwa powstania warszawskiego ▪ postawa aliantów i ZSRS wobec powstania warszawskiego ▪ upadek powstania warszawskiego ▪ bilans powstania warszawskiego ▪ sposób traktowania jeńców i ludności cywilnej 	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.</p> <p>Uczeń:</p> <p>7) wyjaśnia uwarunkowania akcji „Burza”;</p> <p>8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, następstwa powstania, postawę aliantów i Związku Sowieckiego).</p>
12. Udział Polaków w końcu II wojny światowej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Polskie Siły Zbrojne ▪ Polacy na frontach II wojny światowej ▪ bitwa o Narwik ▪ bitwa o Anglię ▪ bitwa pod Tobrukiem ▪ armia Andersa ▪ bitwa o Monte Cassino ▪ bitwa pod Falaise ▪ działania polskiej marynarki wojennej ▪ powstanie Wojska Polskiego na terenie ZSRS ▪ działania zbrojne Wojska Polskiego ▪ problemy i sukcesy polskich formacji wojskowych 	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.</p> <p>Uczeń:</p> <p>3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narwik, bitwę o Anglię, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnheim, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Brede;</p> <p>9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p>
Powtórzenie. Polska i Polacy w czasie II wojny światowej		

ŚWIAT PO 1945 R.		
13. Powojenna rzeczywistość	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej ▪ konferencja w Poczdamie ▪ plan Marshalla ▪ zmiany na mapie politycznej Europy i świata ▪ powstanie Organizacji Narodów Zjednoczonych ▪ cele i struktura Organizacji Narodów Zjednoczonych ▪ geneza powstania NATO ▪ geneza powstania Układu Warszawskiego ▪ charakterystyka NATO i Układu Warszawskiego 	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej; 2) charakteryzuje zmiany na mapie politycznej Europy i świata; 3) wyjaśnia cele i strukturę Organizacji Narodów Zjednoczonych i charakteryzuje rolę tej organizacji w powojennym świecie; 7) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego i charakteryzuje oba bloki polityczno-wojskowe.
14. Żelazna kurtyna i podział Niemiec	<ul style="list-style-type: none"> ▪ konferencja w Poczdamie ▪ problem reparacji wojennych ▪ geneza zimnej wojny ▪ żelazna kurtyna ▪ powojenna polityka mocarstw wobec Niemiec ▪ blokada Berlina Zachodniego ▪ powstanie NRD i RFN ▪ powstanie berlińskie 1953 r. ▪ budowa muru berlińskiego ▪ wojna w Korei 	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) opisuje przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i wyjaśnia genezę zimnej wojny (z uwzględnieniem wojny w Korei); 5) charakteryzuje powojenny problem niemiecki.
15. Sowietyzacja państw Europy Środkowo-Wschodniej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sowietyzacja państw Europy Środkowo-Wschodniej ▪ zmiany w ZSRS po śmierci Stalina ▪ kryzys władzy w ZSRS po śmierci Stalina ▪ powstanie berlińskie 1953 r. ▪ Układ Warszawski ▪ XX Zjazd KPZR i tajny raport Nikity Chruszczowa ▪ powstanie węgierskie 1956 r. ▪ „praska wiosna” 1968 r. 	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) omawia proces sowietyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej; 8) charakteryzuje zmiany w ZSRS po śmierci Stalina; opisuje wydarzenia w NRD w 1953 r. i na Węgrzech w 1956 r. i Czechosłowacji w 1968 r.

16. Konflikty okresu zimnej wojny	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza procesów dekolonizacji w Afryce i Azji ▪ konflikt indyjsko-pakistański ▪ wojna w Wietnamie ▪ kryzys kubański ▪ wojna w Afganistanie ▪ problemy krajów Trzeciego Świata 	<p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia genezę procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce; 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie.
17. Konflikt na Bliskim Wschodzie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie państwa Izrael ▪ konflikt arabsko-izraelski ▪ kryzys sueski ▪ wojna sześciodniowa ▪ wojna Jom Kippur ▪ Organizacja Wyzwolenia Palestyny ▪ działalność Jasera Arafata ▪ rewolucja islamska w Iranie ▪ wojna iracko-irańska ▪ wojny w Zatoce Perskiej ▪ problem kurdyjski ▪ rola mocarstw światowych w konflikcie bliskowschodnim 	<p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego.
18. Ku wspólnej Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza i etapy integracji europejskiej ▪ „ojcowie” Europy ▪ etapy rozwoju Unii Europejskiej ▪ Europejska Wspólnota Gospodarcza ▪ Europejska Wspólnota Węgla i Stali ▪ traktat z Maastricht ▪ traktat amsterdamski ▪ traktat z Lizbony 	<p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej. <p>LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) charakteryzuje kontynuację procesu integracji w Europie i przedstawia główne etapy rozwoju Unii Europejskiej.

19. Przemiany cywilizacyjne na świecie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przemiany naukowo-techniczne na świecie po II wojnie światowej ▪ przemiany kulturowo-społeczne na świecie po II wojnie światowej ▪ walka z segregacją rasową w Stanach Zjednoczonych ▪ „rewolucja obyczajowa” ▪ rewolta studencka 1968 r. ▪ subkultury młodzieżowe ▪ lewacki terroryzm ▪ ruchy feministyczne ▪ nowe tendencje w modzie i kulturze ▪ muzyka ▪ rozwój i ocena nowych środków komunikacji 	<p>LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie najważniejszych przemian naukowo-technicznych na świecie po II wojnie światowej; 2) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej; 3) charakteryzuje zjawisko „rewolucji obyczajowej” i ruchów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń 1968 r.; 4) opisuje rozwój nowych środków komunikacji społecznej i ocenia ich znaczenie.
Powtórzenie. Świat po 1945 r.		
KOMUNISTYCZNA POLSKA		
20. Polska po II wojnie światowej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ straty demograficzne w Polsce po II wojnie światowej ▪ straty gospodarcze w Polsce po II wojnie światowej ▪ straty kulturowe w Polsce po II wojnie światowej ▪ ustalenie nowych granic państwa polskiego po II wojnie światowej 	<p>LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje straty demograficzne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej; 2) porównuje obszar państwa polskiego przed i po II wojnie światowej.
21. Kształtowanie się systemu komunistycznego w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Manifest PKWN ▪ powołanie Rządu Tymczasowego ▪ powołanie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej ▪ represje i działania aparatu bezpieczeństwa w czasie kształtowania się systemu komunistycznego w Polsce ▪ skutki polityczne II wojny światowej dla Polski ▪ reforma rolna ▪ nacjonalizacja przemysłu i handlu ▪ bitwa o handel 	<p>LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów; 6) opisuje represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa [...]; 7) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu i handlu.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ gospodarka planowana ▪ referendum 1946 r. ▪ sfalszowane wybory 1947 r. 	
22. Polskie podziemie niepodległościowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ działalność legalnej opozycji wobec władzy komunistycznej ▪ działalność podziemia antykomunistycznego ▪ Narodowe Siły Zbrojne ▪ Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość ▪ Narodowe Zjednoczenie Wojskowe ▪ losy żołnierzy wyklętych/niezlomnych ▪ represje i działania aparatu bezpieczeństwa wobec polskiego podziemia niepodległościowego ▪ obława augustowska 	<p>LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948).</p> <p>Uczeń:</p> <p>4) omawia działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW);</p> <p>5) charakteryzuje losy żołnierzy wyklętych/niezlomnych;</p> <p>6) opisuje represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa (w tym obława augustowska).</p>
23. Czasy stalinowskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie PZPR ▪ kult jednostki ▪ sowietyzacja kultury ▪ przemiany ustrojowe ▪ konstytucja PRL z 1952 r. ▪ przemiany społeczno-gospodarcze w czasach stalinowskich ▪ przemiany kulturowe w czasach stalinowskich ▪ terror stalinowski ▪ walki z Kościołem katolickim 	<p>LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja.</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) przedstawia proces sowietyzacji kraju na płaszczyźnie ustrojowej, gospodarczo-społecznej i kulturowej;</p> <p>2) omawia i ocenia skutki terroru stalinowskiego w Polsce;</p> <p>4) opisuje formy i skutki prześladowania Kościoła katolickiego.</p>
24. Polski październik i czasy gomułkowskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PRL po śmierci Józefa Stalina ▪ pośrednie i bezpośrednie przyczyny czerwca 1956 r. ▪ czerwiec 1956 r. ▪ objęcie funkcji I sekretarza KC PZPR przez Władysława Gomułkę ▪ kryzysy społeczne w latach 60. ▪ marzec 1968 r. ▪ kryzysy społeczne w latach 70. ▪ grudzień 1970 r. ▪ spór Władysława Gomułki z Kościołem katolickim ▪ społeczno-polityczna rola Kościoła katolickiego ▪ odsunięcie od władzy Władysława Gomułki 	<p>LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja.</p> <p>Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny i następstwa poznańskiego czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.;</p> <p>LVII. Polska w latach 1957–1981.</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje system władzy w latach 60. [...] PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;</p> <p>2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 [...];</p> <p>3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego.</p>

<p>25. Dekada Edwarda Gierka i narodziny opozycji demokratycznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna Edwarda Gierka ▪ geneza i następstwa kryzysów społecznych lat 70. ▪ społeczno-polityczna rola Kościoła katolickiego ▪ rola papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich ▪ opozycja polityczna w latach 1976–1980 	<p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej; 2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976; 3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego; 4) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej w latach 1976–1980; 5) ocenia rolę papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich.
<p>26. „Solidarność”</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wybór Karola Wojtyły na papieża ▪ przyczyny strajków w 1980 r. ▪ strajki i porozumienie sierpniowe ▪ powstanie NSZZ „Solidarność” ▪ wpływ „Solidarności” na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie ▪ stosunek władz PRL do NSZZ „Solidarność” ▪ skutki strajków 1980 r. 	<p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 r.; 7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie.
<p>27. Stan wojenny w Polsce</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny wprowadzenia stanu wojennego ▪ Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego ▪ specyfika stanu wojennego ▪ pacyfikacja kopalni „Wujek” ▪ społeczne, gospodarcze i polityczne skutki stanu wojennego ▪ postawy Polaków wobec stanu wojennego ▪ formy oporu społecznego wobec stanu wojennego ▪ rola ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci ▪ skutki stanu wojennego 	<p>LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego specyfikę oraz społeczne, gospodarcze i polityczne skutki; 2) charakteryzuje postawy Polaków wobec stanu wojennego, przedstawia formy oporu społecznego oraz ocenia rolę ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci.

28. Okrągły Stół i wybory czerwcowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza kryzysu systemu komunistycznego w PRL ▪ powołanie Komitetu Obywatelskiego ▪ obrady i postanowienia okrągłego stołu ▪ skutki zawarcia porozumienia okrągłego stołu ▪ wybory czerwcowe 1989 r. ▪ wybór Wojciecha Jaruzelskiego na prezydenta ▪ powstanie rządu Tadeusza Mazowieckiego ▪ polityka „grubej kreski” 	<p>LVIII. Dekada 1981–1989.</p> <p>Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia okrągłego stołu opisuje i ocenia jego skutki.</p>
29. Kultura w PRL	<ul style="list-style-type: none"> ▪ osiągnięcia polskich twórców kultury ▪ osiągnięcia ludzi nauki i sportowców w latach 60. i 70. ▪ osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki w latach 80. ▪ twórczość emigracyjna w latach 80. ▪ życie codzienne w PRL w latach 80. 	<p>LVIII. Dekada 1981–1989.</p> <p>Uczeń:</p> <p>4) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.</p>
Powtórzenie. Komunistyczna Polska		
WSPÓŁCZESNA POLSKA I ŚWIAT		
30. Jesień Narodów i rozpad ZSRS	<ul style="list-style-type: none"> ▪ upadek ZSRS ▪ reformy Michaiła Gorbaczowa ▪ kryzys polityczny w ZSRS ▪ sytuacja w państwach bloku wschodniego po upadku ZSRS ▪ skutki rozpadu ZSRS ▪ koniec komunizmu w Polsce ▪ koniec komunizmu na Węgrzech ▪ koniec komunizmu w NRD ▪ koniec komunizmu w Czechosłowacji ▪ koniec komunizmu w Bułgarii ▪ koniec komunizmu w Rumunii ▪ problemy społeczne państw postkomunistycznych ▪ problemy polityczne państw postkomunistycznych ▪ zjednoczenie Niemiec ▪ podział Czechosłowacji 	<p>LIV. Świat na przełomie tysiącleci.</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje proces rozpadu ZSRS i określa jego następstwa;</p> <p>2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991.</p>

31. Współczesne konflikty zbrojne i zagrożenia dla świata	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityczny układ sił na świecie pod koniec XX w. ▪ gospodarczy układ sił na świecie pod koniec XX w. ▪ konflikty na terenie byłej Jugosławii ▪ rozpad Jugosławii ▪ wojny w Czeczenii ▪ przemiany na Dalekim Wschodzie 	LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń: 3) opisuje konflikty na terenie byłej Jugosławii oraz wojny czeczeńskie.
32. Transformacja ustrojowa w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozpad Układu Warszawskiego ▪ proces odzyskiwania suwerenności przez Polskę ▪ problemy transformacji ustrojowej ▪ problemy dekomunizacji i lustracji ▪ proces transformacji ustrojowej i gospodarczej ▪ plan Balcerowicza ▪ przemiany gospodarcze III Rzeczypospolitej ▪ przemiany ustrojowe III Rzeczypospolitej ▪ uwarunkowania międzynarodowe przemian ustrojowych III Rzeczypospolitej ▪ życie polityczne III Rzeczypospolitej ▪ ocena procesu transformacji ustrojowej i gospodarczej ▪ wybór Lecha Wałęsy na prezydenta ▪ spory polityczne po 1991 r. ▪ uchwalenie małej konstytucji w 1992 r. i konstytucji 1997 r. 	LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w. Uczeń: 1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę; 2) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania; 3) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji; 4) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej.
33. Polska droga do NATO i Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej ▪ Polska droga do NATO ▪ Polska droga do Unii Europejskiej ▪ przystąpienie do NATO ▪ przystąpienie do Unii Europejskiej 	LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w. Uczeń: 5) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną (w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej).
Powtórzenie. Współczesna Polska i świat		

5. Procedury osiągania szczegółowych celów edukacyjnych

W pracy nauczyciela osiąganie zakładanych celów edukacyjnych wymaga odpowiedniego doboru metod, technik i środków dydaktycznych, które w dużej mierze zależą od indywidualnych możliwości i potrzeb uczniów. Nauczyciel powinien pamiętać, że mając swobodę w doborze metod i środków dydaktycznych świadomie decyduje o jakości nauczania i wynikających z nich efektów. Osiąganie celów edukacyjnych powinno być także dostosowane do możliwości organizacyjnych szkoły.

Do najczęściej stosowanych i zalecanych metod nauczania historii należą:

- wykład,
- rozmowa nauczająca,
- praca z mapą,
- praca z tekstem źródłowym,
- praca z dokumentami audiowizualnymi,
- praca z ikonografią,
- analiza SWOT,
- burza mózgów,
- mapa mentalna,
- metaplan,
- dyskusja,
- debata „za” i „przeciw”,
- debata oksfordzka,
- drzewo decyzyjne,
- drama,
- kula śniegowa,
- gry dydaktyczne,
- projekt edukacyjny,
- portfolio.

Wybór właściwej metody i jej zastosowanie mają na celu nie tylko przekazywanie wiedzy, ale także doskonalenie u uczniów umiejętności ponadprzedmiotowych takich jak:

- myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na formułowaniu wniosków, abstrahowaniu, rozumowaniu, rozwiązywaniu problemów, wyrażaniu sądów;
- rozwijanie myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego;
- czytanie – rozumiane jako umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi;
- komunikowanie się w języku ojczystym;
- kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin;
- sprawne posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;
- samodzielne docieranie do informacji, dokonywanie ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego wykorzystywania źródeł;
- systematyczne uczenie się, porządkowanie i pogłębianie zdobytej wiedzy;
- współpraca w grupie;
- podejmowanie działań indywidualnych.

Nauczyciel powinien w miarę możliwości zachęcać uczniów do aktywności pozaszkolnej i pozalekcyjnej, tj. organizować wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym: Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, Cmentarza Obrońców Lwowa oraz wszystkich innych miejsc upamiętniających kluczowe wydarzenia historyczne.

Oprócz wycieczek do miejsc pamięci i muzeów ciekawą formą aktywności pozalekcyjnej edukacji historycznej, do której warto zachęcać uczniów, są:

- wymiany młodzieżowe,
- akademie szkolne,
- pobyty studyjne,
- uroczystości rocznicowe,
- projekty,
- rekonstrukcje historyczne,
- konkursy,
- multimedialne wystawy muzealne.
- olimpiady,

5.1 Przykładowy scenariusz zajęć w miejscu pamięci

Przybyszu! Z jakiegokolwiek kraju przychodzisz, zwróć uwagę na pozostałości tego obozu. Zastanów się i uczynь wszystko, by twoja pielgrzymka nie była daremna, jak nie była daremna nasza śmierć...

Dla ciebie i twoich dzieci popioły Auschwitz stanowią ostrzeżenie. Czynь tak, by okropny owoc nienawiści, której ślady widziałeś tutaj, nie wydał nowego nasienia ani jutro, ani nigdy.

Primo Levi, *Czy to jest człowiek*, Kraków 2008.

Oczekiwane osiągnięcia

Uczeń:

- zna daty założenia i wyzwolenia obozu;
- zna biografie: Reichsführera SS Heinricha Himmlera, SS-Gruppenführera Ericha von dem Bach-Zelewskiego, SS-Obersturmführera Rudolfa Hößa, SS-Obersturmbannführera Arthura Liebehenschela, SS-Sturmbannführera Richarda Baera, dr. Josefa Mengele, rotmistrza Witolda Pileckiego, Władysława Bartoszewskiego, Tadeusza Borowskiego, Augusta Kowalczyka, Edith Stein;
- rozumie pojęcia i terminy: obóz zagłady, obóz koncentracyjny, podobóz, fabryka śmierci, Szoah, Holocaust, ludobójstwo, eksterminacja, Sonderkommando, krematorium, komora gazowa, kapo, karcer, łaźnia, marsze śmierci, Ściana Śmierci „ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej”, SS-man;
- potrafi wskazać na mapie Europy miejscowości, w których znajdowały się obozy zagłady i obozy koncentracyjne;
- potrafi opisać plan obozu Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau);
- potrafi wyjaśnić przyczyny negowania Holocaustu (kłamstwo oświęcimskie);
- potrafi wskazać zagrożenia płynące z braku pielęgnacji pamięci narodowej.

Metody i forma zajęć

Praca w grupie, wykład, rozmowa nauczająca, dyskusja, praca z mapą, praca ze źródłami.

Przygotowanie uczniów przed zaplanowanym wyjazdem

Przed wyjazdem nauczyciel dzieli uczestników na grupy, którym przydziela określone zadania. Następnie na lekcji grupy dzielą się zdobytymi informacjami.

Grupa I

Przedstawia informacje na temat obozu Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau) – założenie, rozwój obozów, wyzwolenie.

Grupa II

Wyjaśnia terminy: obóz zagłady, obóz koncentracyjny; wskazuje na mapie Europy miejscowości, w których znajdowały się obozy zagłady i obozy koncentracyjne, opisuje plan obozów: Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau).

Grupa III

Wyjaśnia pojęcia: podobóz, Holokaust, Szoah, fabryka śmierci, ludobójstwo, eksterminacja, Sonderkommando, krematorium, komora gazowa, kapo, łaźnia, karcer, Ściana Śmierci, marsze śmierci, „ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej”, SS-man.

Grupa IV

Przedstawia informacje o: Reichsführerze SS Heinrichu Himmlerze, SS-Gruppenführerze Erichu von dem Bach-Zelewskim, SS-Hauptsturmführerze Rudolfie Hössie, SS-Obersturmbannführerze Arthurze Liebehenschelu, SS-Sturmbannführerze Richardzie Baerze, dr. Josefie Mengele.

Grupa V

Przedstawia informacje o więźniach obozu: rotmistrzu Witoldzie Pileckim, Władysławie Bartoszewskim, Tadeuszu Borowskim, Auguście Kowalczyku, Edith Stein.

Zwiedzanie obozu

Podczas zwiedzania z przewodnikiem uczniowie robią notatki, fotografie, zadają pytania przewodnikowi lub nauczycielowi.

Aby uczcić pamięć wszystkich więźniów zamordowanych w obozie, uczniowie składają pamiątkową wiązanek kwiatów i zapalają znicze pod Ścianą Śmierci – miejscem rozstrzelania więźniów.

Podsumowanie wyjazdu do miejsca pamięci

Po powrocie z wyjazdu należy uporządkować zdobyte wiadomości i przeprowadzić zajęcia je utrwalające. Notatki i fotografie, można wykorzystać w trakcie składania gazetki szkolnej lub umieścić na stronie internetowej szkoły.

Po powrocie uczeń powinien:

- umieć wykorzystać zdobytą wiedzę podczas wizyty w byłym obozie Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uświadomić sobie i próbować zrozumieć istotę tragedii Żydów europejskich w Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uświadomić sobie skalę zbrodni nazistowskich na terenie Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uświadomić sobie wyjątkowość miejsca pamięci, jakim jest Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uwrażliwić się na kwestię zagłady Żydów,
- uświadomić sobie rolę, jaką dziś pełni Muzeum w Europie i na świecie.

Ćwiczenie podsumowujące

Dyskusja na temat:

Czym jest dla nas Auschwitz i czym powinno być dla przyszłych pokoleń?

Nauczyciel kieruje prośbą do uczniów, aby w dyskusji wykorzystali motto zajęć.

Praca domowa

Napisz reportaż z wizyty w Miejscu Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau.

6. Zakładane osiągnięcia uczniów

Podstawa programowa kształcenia ogólnego historii dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum określa przewidywane osiągnięcia uczniów w sposób następujący:

W zakresie rozumienia wydarzeń i procesów historycznych. Uczeń:

- rozumie związki przyczynowo-skutkowe zachodzące pomiędzy wydarzeniami i procesami historycznymi,
- rozumie ideę wolności,
- świadomie i odpowiedzialnie współtworzy europejską wspólnotę wartości,
- dostrzega różnorodność kulturową współczesnego świata,
- dostrzega zachodzące związki pomiędzy historią regionu, Polski i świata,
- w podstawowy sposób ocenia zjawiska historyczne oraz zachodzące na przestrzeni wieków procesy społeczno-kulturowe i polityczno-gospodarcze
- rozumie i wyjaśnia podstawowe pojęcia historyczne,
- dzięki wiedzy o wydarzeniach z dziejów narodu polskiego i dziejów powszechnych, krytycznie odnosi się do przeszłości, lepiej rozumie teraźniejszość,
- ocenia rolę jednostek, np. Ireny Sendlerowej, w kreowaniu wydarzeń oraz procesów historycznych,
- rozumie znaczenie symboli narodowych,
- dostrzega szczególną rolę miejsc pamięci i muzeów.

W zakresie umiejętności. Uczeń:

- porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych,
- dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach oraz ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych,
- analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok,
- dostrzega zależność pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego,
- analizuje i rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego,
- kształtuje umiejętność krytycznej analizy źródeł historycznych,
- dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny,
- ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych,
- tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym,
- dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego,
- dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

7. Liczba godzin przeznaczonych na realizację podstawy programowej

W podstawie programowej treści nauczania obejmują 59 działów tematycznych, w których znajdują się wymagania zarówno z zakresu podstawowego, jak i z zakresu rozszerzonego. Realizacja poszczególnych działów tematycznych w danej klasie, z uwzględnieniem podstawowego i rozszerzonego zakresu kształcenia, przedstawia się w sposób następujący:

- 1) klasa 1. – starożytność – średniowiecze;
- 2) klasa 2. – do 1815 r.;
- 3) klasa 3. – do 1939 r.;
- 4) klasa 4. liceum ogólnokształcącego/klasy 4. i 5. technikum – po 1939 r.

Liczba godzin przewidziana na realizację podstawy programowej w czteroletnim liceum ogólnokształcącym:

Klasa	Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
1.	2 h	6 h
2.	2 h	
3.	2 h	
4.	2 h	
Łącznie	8 h	6 h

Liczba godzin przewidziana na realizację podstawy programowej w pięcioletnim technikum:

Klasa	Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
1.	2 h	6 h
2.	2 h	
3.	2 h	
4.	1 h	
5.	1 h	
Łącznie	8 h	6 h

8. Propozycje oceniania postępów ucznia

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych polega na rozpoznawaniu przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności, a także na odnotowywaniu jego aktywności. Nauczyciel formułuje ocenę w odniesieniu do wymagań edukacyjnych wynikających z przyjętego programu nauczania.

Ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu monitorowanie pracy ucznia oraz przekazywanie uczniowi informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych poprzez wskazanie, co uczeń robi dobrze, co wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć.

Uczeń powinien być oceniany przez nauczyciela za wszystkie znaczące osiągnięcia związane z realizowanym programem z uwzględnieniem wysiłku włożonego w realizację poszczególnych celów.

Zasady, którymi powinien kierować się nauczyciel w procesie edukacyjnym:

1. Zasady pierwszorzędne:

- a) ocena ucznia jest rzetelną informacją zwrotną o efektywności uczenia się i postawie, tj. zaangażowaniu na lekcji, samodzielności, pomysłowości, aktywności;
- b) ocena opiera się na znanych uczniowi wymaganiach programowych;
- c) uczeń dobrze zna kryteria oceniania;
- d) oceniane jest to, co uczeń umie, a nie to, czego nie potrafi;
- e) ocenianie ucznia jest systematyczne.

2. Zasady drugorzędne:

- a) w ocenianiu są wykorzystywane różnorodne sposoby zbierania informacji o osiągnięciach ucznia;
- b) ocena pomaga uczniowi podejmować decyzje dotyczące jego przyszłości;
- c) w ocenianiu stwarzane są sytuacje problemowe wymagające łączenia wiedzy z różnych działów i przedmiotów;
- d) ocena motywuje ucznia do dalszej pracy.

Przedmiotem oceny są:

- wypowiedzi ustne na określony temat,
- prace domowe (wypracowania, prezentacje multimedialne, plakaty itp.),
- sprawdziany (kartkówki, testy, prace klasowe),
- prace na lekcji (np. praca w grupie),
- praca z mapą,
- praca ze źródłami,
- teczki portfolio,
- referaty,
- aktywny udział w zajęciach,
- umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji,
- udział w konkursach przedmiotowych, debatach, projektach itp.

8.1. Propozycje kryteriów wymagań ogólnych na poszczególne oceny z historii

w klasach 1.–4.

Ocenę **niedostateczną** otrzymuje uczeń, który:

- nie opanował treści zawartych w podstawie programowej,
- nie posiada umiejętności umiejscawiania wydarzeń w czasie i przestrzeni,
- nie opanował w najmniejszym stopniu umiejętności związanych z myśleniem historycznym i stosowaniem treści historycznych,
- w sposób błędny i niedojrzały formułuje oceny i wysuwa wnioski,
- nie posługuje się terminologią historyczną,
- nie rozumie i nie potrafi wykonać prostych zadań nawet przy pomocy nauczyciela,
- nie potrafi odtworzyć istotnych elementów materiału opracowywanego na lekcjach,
- nie potrafi zbudować prostej wypowiedzi na zadany temat (jego język jest ubogi i niekomunikatywny).

Ocenę **dopuszczającą** otrzymuje uczeń, który:

- w minimalnym stopniu opanował wiedzę określoną w podstawie programowej,
- sytuuje najważniejsze wydarzenia w czasie i przestrzeni,
- przy pomocy nauczyciela rozpoznaje związki przyczynowo-skutkowe,
- przy pomocy nauczyciela potrafi określić rodzaj źródła, odszukuje najważniejsze informacje w źródle pisanym,
- kojarzy główne postacie historyczne,
- w stopniu minimalnym i wybiórczo posługuje się terminologią historyczną,
- zna daty roczne przełomowych wydarzeń,
- przedstawia przy pomocy nauczyciela wyniki swojej pracy w formie ustnej i pisemnej,
- wykonuje proste zadania teoretyczne i praktyczne o minimalnym stopniu trudności,
- ma trudności ze zbudowaniem prostej wypowiedzi na zadany temat,
- rzadko bierze aktywny udział w lekcji.

Ocenę **dostateczną** otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na ocenę dopuszczającą, a ponadto:

- opanował minimum wiadomości i umiejętności przewidzianych w podstawie programowej,
- dostrzega podstawowe związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy faktami historycznymi,
- dokonuje selekcji podstawowych faktów,
- w sposób podstawowy posługuje się terminologią historyczną,
- odnajduje najważniejsze informacje w źródłach pisanych oraz dokonuje ich analizy,
- wyciąga proste wnioski z otrzymanych informacji ze źródeł,
- pod kierunkiem nauczyciela wykorzystuje otrzymane informacje z różnych źródeł,
- poprawnie umiejscawia wydarzenia w czasie i przestrzeni,

- sprawnie posługuje się mapą,
- podejmuje próby wykonania powierzonych zadań,
- wykonuje proste zadania pisemne,
- formułuje krótkie i proste wypowiedzi na zadany temat, stara się budować krótką narrację historyczną,
- odróżnia fakty od opinii,
- wykazuje niewielką aktywność na lekcjach.

Ocenę **dobłą** otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na oceny dopuszczającą i dostateczną, a ponadto:

- opanował wiedzę i umiejętności historyczne określone w podstawie programowej,
- dostrzega złożoność związków przyczynowo-skutkowych między wydarzeniami,
- potrafi samodzielnie wyciągać ogólne wnioski,
- poprawnie umiejscawia w czasie i przestrzeni wydarzenia i procesy historyczne,
- analizuje i porównuje informacje zawarte w różnych typach źródeł,
- samodzielnie gromadzi, porządkuje i wykorzystuje informacje z różnych źródeł,
- prawidłowo posługuje się terminologią historyczną,
- prawidłowo posługuje się mapą,
- identyfikuje i charakteryzuje dokonania najważniejszych postaci historycznych,
- wykonuje wszystkie rodzaje ćwiczeń związane z orientacją w czasie i przestrzeni,
- inspirowany przez nauczyciela potrafi samodzielnie rozwiązywać zadania o pewnym stopniu trudności,
- poprawnie i swobodnie wypowiada się na wybrane tematy,
- poprawnie formułuje i uzasadnia własne poglądy i opinie,
- pracuje systematycznie,
- pracuje w grupie,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach.

Ocenę **bardzo dobrą** otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na oceny dopuszczającą, dostateczną i dobrą, a ponadto:

- opanował w niemal pełnym stopniu wiadomości i umiejętności ujęte w podstawie programowej,
- ma wiedzę i umiejętności historyczne określone w podstawie programowej i potrafi się nimi posłużyć przy różnych sytuacjach,
- samodzielnie analizuje i porównuje dane z różnych źródeł historycznych oraz dokonuje ich interpretacji,
- zauważa różnorodność interpretacji wydarzeń i procesów historycznych,
- potrafi swobodnie wypowiadać się na temat przyczyn, przebiegu i skutków wydarzeń oraz zjawisk historycznych i społecznych,
- samodzielnie wyciąga złożone wnioski,
- samodzielnie dokonuje oceny postaci historycznych,
- łączy wiedzę z różnych przedmiotów i źródeł różnego typu,
- samodzielnie analizuje i interpretuje teksty źródłowe,
- bierze udział w konkursach historycznych,
- uczestniczy w realizacji zadań dodatkowych,
- odnosi pewne sukcesy w konkursach przedmiotowych.

Ocenę **celującą** otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na oceny dopuszczającą, dostateczną, dobrą i bardzo dobrą, a ponadto:

- bardzo dobrze opanował materiał podstawy programowej,
- ma wiedzę i umiejętności wykraczające poza podstawę programową,
- stale poszerza swoją wiedzę o wiadomości wykraczające poza podstawę programową, czyta książki, czasopisma, artykuły o treści historycznej,
- wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem,
- zna literaturę popularnonaukową i specjalistyczną zgodną z omawianym tematem,
- potrafi zastosować zdobytą wiedzę w różnych sytuacjach problemowych,
- samodzielnie formułuje i rozwiązuje problemy historyczne,
- jest krytyczny w stosunku do różnego rodzaju źródeł historycznych,
- samodzielnie selekcjonuje i hierarchizuje zdobytą wiedzę,
- samodzielnie wykonuje zadania o wysokim i bardzo wysokim stopniu trudności, nie popełniając przy tym żadnych błędów merytorycznych,
- wnosi twórczy wkład do pracy na lekcji,
- potrafi podczas dyskusji udowodnić swoje zdanie, odpowiednio je argumentując,
- potrafi samodzielnie planować i organizować własną pracę,
- wykazuje stałą aktywność na lekcjach,
- wypowiedzi ustne i pisemne charakteryzują się nienaganną polszczyzną,
- samodzielnie rozwija swoje zainteresowania, odnosi sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych.

9. Sposoby ewaluacji programu

9.1. Ewaluacja

W procesie nauczania nauczyciel powinien podejmować wszelkie działania, na podstawie których pozyska informacje o skuteczności realizacji programu nauczania. Działania powinny mieć charakter ogólny i uniwersalny. Dzięki nim nauczyciel będzie w stanie jednoznacznie ustalić, czy oczekiwania i przyjęte założenia wobec programu nauczania zostały spełnione, czy planowane i osiągnięte rezultaty są tożsame, wreszcie, czy trud włożony w realizację niniejszego programu został zrównoważony zadawalającymi osiągnięciami uczniów.

Z tego powodu w trakcie procesu nauczania nauczyciel powinien na bieżąco kontrolować:

- sposób realizacji treści programowych,
- skuteczność doboru metod, technik i środków dydaktycznych.

Uzyskane w wyniku podjętych działań informacje nauczyciel powinien wykorzystać do ewentualnej modyfikacji pracy.

9.2. Cele ewaluacji

- Sprawdzenie, czy cele zakładane w programie nauczania przedmiotu historia zostały osiągnięte.
- Systematyczne kontrolowanie sposobu realizacji treści programowych i metod prowadzenia zajęć.
- Ustalenie stopnia efektywności nauczania.
- Dostosowanie programu do indywidualnych potrzeb i oczekiwań uczniów.
- Określenie czynników, które wpływają na osiągnięcia uczniów.
- Zebranie niezbędnych informacji do modyfikacji programu.

9.3. Kryteria ewaluacji

- Powyżej 90% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu bardzo wysokim.
- Powyżej 75% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu wysokim.
- Powyżej 60% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu średnim.
- Powyżej 50% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu zadowalającym.
- Poniżej 50% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w minimalnym stopniu.

9.4. Pytania kluczowe

- Jak przebiega proces nauczania przedmiotu historia?
- Czy wszystkie cele zawarte w programie zostały zrealizowane?
- Jakie czynniki miały wpływ na osiągnięcie celów?
- Jakie czynniki utrudniały realizację celów?
- W jaki sposób zastosowane przez nauczyciela metody i formy pracy oraz środki dydaktyczne wyzwały u uczniów aktywność na zajęciach?
- Jakie czynniki wpłynęły na wzrost motywacji uczniów do nauki?
- Czy i w jakim stopniu spełniane są potrzeby i oczekiwania uczniów?
- Czy i w jakim stopniu wiedza i umiejętności, zdobyte podczas nauczania, są im przydatne?

9.5. Metody zbierania danych

- Ankiety i opinie uczniów.
- Pomiar dydaktyczny wyników kształcenia.

9.6. Przykładowa ankieta dla uczniów

Drogi Uczniu!

Głównym celem ankiety jest zebranie opinii uczniów na temat lekcji historii oraz wyciągnięcie wniosków dotyczących potrzeb uczniów w celu zwiększenia atrakcyjności prowadzonych zajęć.

Ankieta jest anonimowa.

Wskazane odpowiedzi zakreśl w kółko.

1. Czy lekcje historii w twojej szkole prowadzone są ciekawie i wyczerpują ich tematykę?

- tak
- raczej tak
- nie
- raczej nie

2. Lekcje historii są dla ciebie (możesz wybrać kilka odpowiedzi):

- wartościowe
- ciekawe
- nudne
- stresujące
- zbieżne z twoimi oczekiwaniami
- przystępnie i komunikatywnie prowadzone
- bogate w ćwiczenia
- ubogie w ćwiczenia
- zrozumiałe
- niezrozumiałe

3. Jaka jest efektywność prowadzenia zajęć? Oceń ją w skali od 1 (źle) do 6 (bardzo dobrze).

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

4. Którą z poniższych metod pracy oceniasz jako najbardziej efektywną? (Możesz zaznaczyć kilka odpowiedzi).

- wykład
- rozmowa nauczająca
- praca z mapą
- praca z tekstem źródłowym
- praca z dokumentami audiowizualnymi /prezentacja multimedialna
- praca z ikonografią

- praca w grupie
- analiza SWOT
- burza mózgów
- dyskusja
- debata „za” i „przeciw”
- debata oksfordzka
- drzewo decyzyjne
- drama
- gry dydaktyczne
- projekt edukacyjny

5. Czy zagadnienia trudne, wymagające dodatkowego pochylenia się nad nimi, są wyjaśniane przez nauczyciela?

- zawsze
- zdecydowanie tak
- raczej tak
- zdecydowanie nie
- raczej nie
- nigdy

6. Czy sposób przekazywania wiedzy przez nauczyciela motywuje cię do samodzielnej, systematycznej nauki i poszerzania wiedzy o dodatkowe treści?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- czasem
- raczej nie
- zdecydowanie nie

7. Czy znasz kryteria wymagań na poszczególne oceny?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- raczej nie
- zdecydowanie nie

8. Czy uważasz, że nauczyciel ocenia cię sprawiedliwie?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- raczej nie
- zdecydowanie nie
- czasem

Dziękuję za czas poświęcony na wypełnienie ankiety!